

સુધરેલી રીત પ્રજામાં
તારકાસર દેવદાસ શ્રીવિજય કમિ. આ લેવારે

ક્ર. 11 વાચનમળા : 30 JAN 1928

પુસ્તક મહેલાના અર્થ.

પ્રચાર—એસ. સી.

ગાંધીનું

પ્રસિદ્ધ ક.

પ્રમિદ્ધ

સાંપડે—સુરત.

આ પુસ્તક અને ૧૮ ના રૂપામાં એક મુળા ૧૯૨૨
પ્રસાદ છે.

જા' નાર નારાયણના લક્ષ્મણરાય નીકમ.

છાપવાનું ડેકાનું—જી "કોર્કર" પ્રીટીંગ પ્રેમ.

ચાંદના પુત્ર વિપ્લવ સાંધી પામે—સુરત.

સંવત ૧૯૨૪ કિંમત રૂ. ૦-૪-૦ [સને ૧૯૨૮

23562

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

अनुक्रमांक १३८८-९ वर्गिक

पुस्तकानुं नाम पुस्तकं पोषाणा अर्थ

विषय मध्यम : ५०३ : ५०३ : ५०३ : ५०३

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કોં ફૂત.
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લાના અર્થ

પાઠ ૧.

શહેનશાહ=મહારાજા-
ધિરાજના રાજા
સંગીન=મજબુત;
જેરાવર
પુરાતન=ધણું જુનું
ચરિત્ર=જ્ઞાતાં; હેવાલ
જ્યેષ્ઠ=એને વહેલા
પ્રિન્સ આવ વેલ્સ=વેલ્સ
પ્રાંતનો રાજપુત્ર
ધર્મિકામ=ખિતામ
નિખાલસ=ખુલા મનના
નૌકાશાસ્ત્ર=વહાણુ ચલા-
વવાની કળા
ચોજના=ગોડવણુ
અત્યંત=ધણુજ
લાલીમ=કેળવણી
નવાસ=મુસાફરી
દક્ષિણુ=ચોગરહમ ફરી
વળવું તે
ચાલુ=કાયમ

પદવી=ઓદ્દો
પ્રવીણુ=માહીતમાર
નિર્ણય=ઠરાવ
કમેકમે=એક પછી એક
આધો=અધારણુ
નિર્માણુ=નકકી
યુવરાજ=ગાદીનો વારસ
આદરસત્કાર=આનકાર
પરોણુચાકરી
લચડવા=અગડવા
રાજ્યાભિષેક=રાજગાદી
પર મેસાડવાની ક્રિયા
પાયતપ્ત=રાજધાનીનું
શહેર
આઆદી=ચઢતી

પાઠ ૨.

નણુંદ=વરની એન
કદ=ધાટ
નેફા = ચણીઆના જે
ભાગની અંદરની પાટી
ધાત્રવામાં આવે છે તે

કુચો=કુચડો
અહાનું=ઓહું; ખોટું
કારણુ
ચીતરી કાઢયાં=ગમે તેમ
લખી કાઢયાં
નકલ=અરાખર ઉતારો
કરવો તે
લપલપાટ = જોષએ તે
કરતાં વધારે ઉતાવળ

પાઠ ૩.

ડાળે આવેલો હોંચકો
અકુલ=ખોરસળી
તણી=ની
શોભા=દેખાવ
હીચુ=હોંચકા ખાઉં
અપાર=પાર વમરનું;
ધણુંજ
વળતી=પછી
વાળ=આલ; નિમાળા
ચમકાવે=ચોકાવે

માંય=મા	પુલ્યાં=ખીલ્યાં	લીલાં પીળાં લાગે =
મલકાવે=હસાવે	ભરી=ઘણુંજ	ચક્રર આવે
વાય=વા	શિર=માથું	હુંય=હું
સુગંધી=સારી વાસ	મંદ=ધીમી; થોડી	તુંય=તું

સમજુતી—બેની ! બોરસળીની ડાળ પર હોંચકો બાંધ્યો તેની શોભા સારી છે. હું ધણુ વહાલથી હોંચકો ખાઉં.

જે હું જોયથી હોંચકો ખાઉં તો સામી ડાળ સુધી જાઉં; પણ પાછા ફરતાં પેલી ડાળ સાથે અફળાઉં. પવનના પુરા ઝપાટા ધણું સુખ આપે છે; પછી નિમાળા છૂટા પાડે છે અને ઘણી વાર ચોંકાવે છે.

વળી મનને ચોંકાવે છે અને ઘડીમાં ગભરાવે છે. વળી ત્યાંનીમો વા વાય છે તે મને હસાવે છે. બાગમાં ફૂલ ખીલ્યાં છે તેથી વાયુ સાથે કેવી સારી ખુશબો આવે છે ! એ ખુશબો મને ધણું સુખ આપે છે.

બોરસલીનાં ફૂલ જે ઝીણાં ટપકે માથાપર પડે છે એ વળી મને મીઠી ધીમી ખુશબો આપે છે. મોં નીચું રાખીને હોંચકા ખાઉં, હોંચકા ખાઉં, હોંચકા ખાઉં, પણ ચક્રર આવે તો આંખ બંધ કરું.

હું હિંમત રાખું તો થાકથી કદી થાકું નહિ; પણ એ વહાલા હોંચકા, રખેને તું તૂટતો ! જ્યારે તું તૂટ્યો ત્યારે હું પડું અને અફળાઉં, માટે રમવું છોડી દબને હવે તો હું ઘેર જાઉં.

પાઠ ૪.

વિવેક=સલુકાષ	ચીંદરડી=લુગડાંની પટી	ટળાવી=મટાડી
ઠેસ=ઠોકર	ખાતર=અરદાસ	મફતની=વગર પૈસાની
ચાકળો=ચામડા વજેરેનું	વય=ઉંમર	પાઠ ૫.
૩થી ભરેલું જોળ આસન	મોટા મનના=ઉદાર	શરમીદી થઈને=શજ-
	દીલના	વાઈને

વાળુ=ગતનું જમવાનું	વેર્મા=નાખ્યા	આખર=અંત
તોપ પડવા=મોટાં શહે-	નશીબે=દૈવગોજે	ધનપખી=પૈસા વગર
રોમાં વખત જણાવવા	કેરાં=ના	ગખી=વગર; સિવાય
મટે તોપનો અવાજ	નીચા નમી=વાંકા વળી	દેવું=આપવું
થાય છે તે	વીણીશું = એક એક	ધીરેલાં=ઉધાર આપેલાં
મહાવરો=અભ્યાસ; ટેવ	લમશું	નવ=નહિ
• સાંચું=અચાચું; ભેગું	અત્યારે=હમણાં	આત્રે=આપે
કર્યું	ગુસ્સે થઈ=રીસ કરી	વાંકું ખોલી=જુકું ખોલી
સમજુતી-વહેલા સૂઝ	ચિપત=દુઃખ; આપદા	ભાળે=જુએ
જાય અને વહેલા ઊઠે	વણુતોલે=ધણીજ	ફરિયાદી=ઈન્સાફ મેળવવા
તે જરા પણ દુઃખ	દીલગીર=ઉદાસ	અરજ
જુએ નહિ; કેમકે ઘણી	કાલ=આવતો દિવસ	સદગુણુ=સારા ગુણુ
તાકાત, અકલ અને	ભૂલીને=ચિસરીને	પામો=મળો
દોલત વધે છે તેથી	જુકું=નકાર; ખરાબ	ગુસ્સો=ક્રોધ
બધાં સુખ મળે છે.	માફ=ક્ષમા	ગાળો=અપશબ્દ; જુડાં
પાઠ ૬.	અન્યાય=ગેરઈન્સાફ	ખોલ
આજ અને કાલ.	મટવાને=અટકાવવાને	ચિંતા=ચીકર
હસતે=મલકાતે	ગુસ્સો=ક્રોધ; રીસ	ચટપટી=ગભરામણુ
સુખ=મોહું	ઘટવાને=ઓછો થવાને	અટપટી=ગુચવણુ બરેલી
	વહવું=ઝડવું	માલે=ખુશીથી રહે
	ધીરીને=ઉધાર આપીને	

સમજુતી—નસીબે ખુશી થઇને રસ્તામાં ગુલાબનાં ફૂલ નાખ્યાં,
તે આપણે વાંકા વળી ક્યારે વીણીશું ? હે બાપ, હમણા આજ ને

આજ વીણી લો (મતલબ કે જેમ ફૂલ થોડા વખતમાં કરમાઈ જાય છે તેમજ સારાં કામો કરવાનો વખત પણ જતો રહે છે, માટે ગુલાબના ફૂલ ૩૫ સારાં કામો તરતજ કરવાં. નશીબે એટલે કુદરતે. રસ્તામાં એટલે દુનિયામાં ગુલાબના ફૂલ એટલે સારાં કામો) (૧) પણ કદાપિ જો તે ગુસ્સો કરીને બોલે, તો તને ધણુંજ દુઃખ પડે તો પછી ઉદાસ ક્યારે થયું ? હે બાઈ કાલે, કાલે, કાલે. (મતલબ કે સારાં કામ કરતાં દુઃખ આવી પડે તોપણ દીલગીર થઈ છોડી દેવું નહિ.) (૨) કોઈએ ભૂલથી આપણું નકારું કીધું હોય, અને વળી આપણને આવીને દુઃખ પણ આપ્યું હોય, તો તેને આપણે માફ ક્યારે કરીશું ? હે બાઈ, આજ ને આજ અત્યારે માફ કરીશું. (૩) પણ ગેરઈ-સાફ મળતો હોય તે અટકાવવાને અને મનમાંથી રીસ ઓછી કરવાને માટે જો કોઈની સાથે લડવું પડે તો ક્યારે લડવું ? હે બાઈ, કાલે, કાલે, કાલે, લડવું. (૪) કોઈએ આપણને પૈસા ઉધાર આપીને આપણી આખર રાખી હોય, તે માણસ પૈસા વગર દુઃખી થતો હોય, તો તેને પૈસા પાછા ક્યારે જઈને આપવા ? હે બાઈ આજ ને આજ હમણા આપવા. (૫) આપણે ઉધાર આપેલા પૈસા પાછા આપે નહિ, અને વાંકું બોલીને સામું પણ જીએ નહિ. તો તેવા માણસ પર કહો કે ક્યારે ફરિયાદી કરવી ? હે બાઈ કાલે, કાલે, કાલે, ફરિયાદી કરવી, (૬) સારા ગુણનાં ધણાં કામો કરવાં છે પણ કામ ધંધાને લીધે આપણને જરા પણ વખત મળે નહિ તો પછી તેને ક્યારે કરવાં ? હે બાઈ, આજ ને આજ હમણાં કરવાં. (૭) કોઈ, નકારાં વચન, શીકર, ગભરામણ ને ગુંચવણ ભરેલી વાતો પોતાની મેજે આવે તો તે મનમાં જઈને ક્યારે આનંદથી રહે ? હે બાઈ કાલે, કાલે, કાલે, (૮)

સાર—દરેક સારાં કામ આજ ને આજ કરવાં, અને નકારાં કામનો વિચાર આવતી કાલ પર રાખવો. મતલબ કે નકારાં કામ કરવાંજ નહિ.

પાઠ ૭.

ધીરજ=સખુરી

નાપસંદ=અણુગમતા

• વઢકાર=વઢકણું

ટક ટક કરવું=મખડવું

અણુગમો=નાખુશી

કંટાજો=ચીતળી; ત્રાસ

કૃત્ય=કામ

સંભાળ=સાવચેતી

પૂરતી=જોષ્ટએ તેટલી

સાવચેતી=સંભાળ

શત્રુવટ=વેર; દુશ્મનાઈ

ખળાપો=સંતાપ

સમાચર=ખબર

રંગ=મગ્ન

ભંગ=નાશ

ફળા=ફળ વગેરે

હરી ગયો=છાની રીતે

લક ગયો.

પલિ=પણી; વર

રાક્ષસ=દૈત્ય; અસુર

છુટકારો=છુટકો

આરોપ=આળ; તહોમત

પાઠ ૮.

શોખ=ઈચ્છા

‘ફરે તે ચરે અને

ખાંધ્યા ભૂખે મરે’=

મહેનત કરે તો તેને

તેનું ફળ-ખાવાનું મળે

પણ જો મહેનત ન

કરે, તો ભૂખે મરી

જાય.

લાગુ=મંત્ર બેસતું

સીમ=ખેતર

અર્થ=મતલબ

કહેવત=કહેલી; અનુભવ

સિદ્ધ વાક્ય

બોલ=શિખામણ; ઉપદેશ

માંદલાં=માંદા જેવા

કામણુ=ગમદુ; વશ કર-

વાની યુક્તિ

પાઠ ૯.

શરદની રાતે ગરાખા

ગાવા વિષે.

સાહેલડી=સખી

હાં હાં=ઠીક ઠીક

હરિચરિત=પરમેશ્વરની

લીલા

અલ્પભેલડી=ફાંકડી;

રંગીલી

સખી=ખેનપણી

પ્રેમે=હેતથી

શરદ=છ રતુમાંથી એક.

ભાદરવો ને આસો

રંગ=શોભા

ગભિર=ગંભીર; મોટું

ભાતડી=ભાત; તરેહ

નક્ષત્ર=તારાનું જુમણું.

૨૭ નક્ષત્રો કહેવાય છે

છાતડી=છાતી

નીર=પાણી

વાતડી=વાટ; રસ્તો	જાતડી=જાત; તરેહ	રંગ=મળ
હરખ=આનંદ	રાત=(૧) પ્રીતિ ભરેલું;	રેલડી=રેલ
કુમુદ=પોયણ; ધોળું	(૨) રાતે	લહાણી=ખુશાલીમાં
કમળ ફૂલ	મસ્ત=મગ્ન; ચક્રચુર	સૌને સરખી બેટ
કુમુદાદિત્ય=ધોળાં કમળ	ઘેલડી=ઘેલી; ગાંડી	આપવી તે
ફૂલ વગેરે	ગોવિંદ=પરમેશ્વર	

સમજીતી—હે ! હે બેની, સખી જોડો સૌ મળીને ગરખા ગાઇએ, હાં હારે સૌ મળીને ગરખા ગાઇએ. (૧) વળી હે ! અલબેલી સખી હેતથી પ્રભુની લીલા ગાઇએ, હાં હારે સૌ મળીને ગરખા ગાઇએ. (૨) શરદની રાત ખુબ ખીલી છે અને રંગથી ભરેલી બીની છે, હાં હારે રંગથી ભરેલી બીની છે. (૩) જુઓ મોટા આકાશની ભાત મગ્નની આસમાની ખીલી છે, હાં હારે મગ્નની આસમાની ખીલી છે. (૪) ચંદ્ર અને તારા જોઇ છાતી ઠરે છે. અને સુખથી ફૂલે છે; હાં હારે ઠરીને મગ્નથી ફૂલે છે. (૫) નદી, પાણી અને પર્વતનાં રસ્તા હરખથી કેવા હસે છે ! હાં હારે હરખથી કેવા હસે છે ! (૬) પોયણ વગેરે ફૂલની જાતો રાતે ખીલી રહે છે. હાં હારે રાતે ખીલી રહે છે. (૭) સખી, રાગ મસ્તાનથી ઘેલી થઇને પ્રભુના ગુણ ગાઇએ; હાં હારે સખી પ્રભુના ગુણ ગાઇએ (૮) ચોક્ખા રંગની રેલ થઈ (આનંદની મગ્ન પુરેપુરી થઇ) હવે લહાણી વહેતીએ; હાં હારે હવે લહાણી વહેતીએ. (૯)

પાઠ ૧૦.

છંદ=ચુરી ટેવ; નાદ;	વડ સસરા=મોટા સસરા;	ક્ષય=છાતીમાંથી ગળદા
ધુધરીવાળું હાથનું ધરેણું	વરના આપના આપ	પડે ઝીણો તાવ આવે
બાળકપુદ્ધિ=કમસમગ્ન	સ્નાન=નહાવું તે	શરીર કંતાવું જાય
ભારે=ધણે	વીત્યા=ગયા	અને અંતે મરણ થાય
		એવો રોગ

આમક=મંડ્યા રહેવું તે
 થોભીલી=શરભિંદી
 કંતાધ=તવાઈ
 જોટવાં=વેઢ
 છવિટિઆં=જીને પગની
 આંગળીએ પહેરવાની
 ધુધરીવાળી વીંટીઓ
 ફૂલ=ફૂલના ધાટનું
 માથામાં ધાલવાનું ધરેણું
 ફૂલવાળીઓ= } ધરેણું
 ખુખડી= } નામ છે
 લોળાઉં=કાનની લાલીમાં
 પહેરવાનું ધરેણું
 લવિંગીઉં=કાને પહેરવાનું
 સોનાનું ધરેણું
 છંદ=હાથે પહેરવાનું
 ધુધરીવાળું ધરેણું
 દામણી=કપાળની છંક
 ઉપર પહેરવાનું હીરા
 મોતીનું ધરેણું
 નાગફણી=એક મનુષ્ય
 ધરેણું

અણુગમો=કંટાળો
 પાઠ ૧૧.
 ગળગળી થઇને=રડવા
 જેવું મેં કરીને
 માઠી ખખર=દુઃખદાયક
 સમાચાર
 ખેદ=દીલગીરી; અફસોસ
 પત્તો=કામ ઠેકાણું
 ખોળમખોળ=શોધાશોધ
 લાસ=મુડદું; મરી ગ-
 એલું પ્રાણી
 ઠાવકી=ડાહી
 આંતાડો=કાઈ જતું
 આવતું ન હોય એવી
 જગામાં આવેલો;
 એકાંત
 નોતર=નોતરેલાં માણસો
 ટાણેટચકે=સારા અ-
 વસરે
 શોભા=પ્રગ્મસુરતી
 ચાલ=રીત; ધારો
 વખોડે=નિંદે

પાઠ ૧૨.
 શખરા અને રામચં.
 શખરી=એ નામની એક
 ભીલડી હતી
 રામચંદ્ર=સૂર્યવંશી દશ-
 રથ રાજના કૌશલ્યાથી
 થએલા પુત્ર
 મુજ=હું
 દાસડી=ચાકરડી
 પરે=ઉપર
 ધરીને=લાવીને
 સ્વામીજી=ધણીજી
 મુનિ=ઋષિ; તપસ્વી
 મર્મ=છુપો બેદ
 કુશ=દર્મ
 નિત્યકર્મ=સંધ્યા વંદ-
 નાદિ કર્મ
 દર્ભ=કુશ; દાબ
 આશ્રમ=મઠ; આરામ
 પામવાની જગા
 ભ્રમ=આતિ; વહેમ
 આહાર=ભક્ષ; ખોરાક
 શ્રીકાર=સરસ
 આગે=આગળ

અપવસ=ભૂખી	રાણીઓમાંની પહેલી	સ્વસ્થ=શાંત
સંધરી=એકઠા કરી	રાણી	રધુવીર=રામચંદ્રજી
સાર=સારા	બદ્રીફળ=ખોર	વિરહ=વિયોગ
રાધવ=રામચંદ્ર	મધુરાં=મીઠાં	નયને=આંખોએ
પ્રાથે=સરખા; જેવાં	મુજને=મને	નયને વહે છે નીર =
કંઠએ=કોઈ પણ	તણે=તો	આંખે માંથી આંસુ
જગાએ	પાર=છેડો	પડે છે
નિર્મળ=પવિત્ર	ભાવ=હોંસ; હિમંગ	અધિક=વધારે
નેહ=સ્નેહ; પ્રીતિ	ભાવ ધરી=હોંસથી	સહી=સાંખી; સહન
કૌશલ્યા=દશરથની ત્રણ	પ્રાશન=ખાવું; જમવું	કરી
	પાવન=ચોકખું; નિર્મળ	

સમજીતી—મુજ ચાકરડી પર દયા લાવીને પ્રભુજી તમે દર્શન દેવાને સારું થયું કે પધાર્યા જેથી મારું મન માન્યું થયું. (૧) સ્વામીજી (રામચંદ્રજી) આ દર્ભ લઇને હંમેશનાં કામ (સંધ્યા વગેરે) કરો. આ દર્ભ ધણો જીનો છે. તમે મુનિને છુપો બેઠ કરો (સમાધિ ચઢાવો.) (૨) રામચંદ્રજીએ ત્યાં નિત્ય કર્મ કીધું પછી મઠમાં આવ્યા, શખરીએ ત્યાં ચાકરી કીધી તેથી મોટો વહેમ દૂર થયો. (૩) હે રામચંદ્રજી જે સારાં અમૃત સરખાં ફળ જાણ્યાં તે મેં ખુશીથી ખાધને ચાખી ચાખીને આ મૂક્યાં છે. (૪) જે મને મીઠાં લાગે તે કાપીને કરડી જોયાં છે, મેં પહેલાં એમ વિચાર્યું કે એ રામને માટે રાખું. (૫) તે દિવસની હું ભુખી છું મેં એક પણ ખાધું નથી; મેં તે સારાં તમારે માટે સંધરી રાખ્યા. (૬) રામચંદ્રજી કહે છે કે તારા પવિત્ર પેમને લીધે મને બહુ કરીને (લગભગ) અમૃત જેવાં મીઠાં લાગે છે; એવાં એ કોઈ ઠેકાણે ખાધાં નથી. (૭) જેવાં તારાં

મીઠાં ખોર મને ભાવે છે તેવો સ્વાદ કૌશલ્યાના પીરસ્યામાં પણ આવતો નથી. (૮) સીતા હેતથી અમૃત સરખું ભોજન પીરસતી તેથી પણ આ મીઠાં લાગે છે; કારણ કે તારું હેત ધણું જ છે. (૯) મેં હેતથી એવું ભોજન કોઈ જગાએ ખાધું નથી, તેમજ હું ધણા દહાડાનો બૂખ્યો છું તેથી હેતથી ખાઉં છું. (૧૦) પછી રામચંદ્રજીએ ચોકખું પાણી પીધું ને શાંત થયા; પણ સીતાના વિયોગથી આંખમાંથી આંસુ પડે છે. (૧૧) શમરી સાચું કહું છું તે સાંભળ, તું મને કૌશલ્યા કરતાં વધારે વદાલી છે, મારું મન ધણું કાચું છે તેથી હું સીતાનો વિયોગ સહન કરી શકતો નથી. (૧૨)

પાઠ ૧૩.

ચાંદાં=એખ; ખોડ
નસીમદાર=ભાગ્યશાળી;
ધારેલો લાભ સહેલથી
મળે એવી

ખુદા=મુશ્વર

ઉછેદીઉં=છોકરાં વગર
મરી જાય તેની માલ-
મત્તા મળે તે

ખોડો=ચાંદાં

આટો નીકળી જાય છે=
સખત મહેનત કરવી
પડે છે.

કાળજી ઠારે=સંતોષ
પમાડે

વારસ=હકદાર

રણુશીંગું=તતુકું

માંગરી=ભુરા ડોળાવાળી

ખોડીલો=ખોડવાળો

કરડી=આકરી; મારકણી

કન્યા=કુંવારી છોકરી

કદરૂપી=ખેડોળ

અજવાળું કચું=આખર

મેળવી

પાઠ ૧૪.

ભોગમધ=ભાધની વહુ

ચાવલી=બહુખોલી

મીઠું મરચું ભભરાવે=

વાત રસિક કરવા

માટે પોતાના તરફના

શબ્દ ઉમેરે

ઠપકો=ગુનાહના બદલામાં

કડવાં વેણુ કહેવા તે

દાવો=હક

દાખવશે=મતાવશે

મહેણું=ટોણું

લાભ=આખર

પોળને મોઢે=પોળમાં

પેસતાં

ગાંડીઓ તાવ=તાવ સાથે

ગાંડ નીકળે એવો રોગ;

પ્લેગ

ખરાખરી=ખરું ખોડું

નકકી કરવું તે

વગેાણું=ફળેતી; નિંદા
શિક્ષા=સખ
પાત્ર=સાયક
અસર=લાગણી
શેરડા પડવા=શરમાઇ
જવું; કોલવાઇ જવું;
લજવાઇ જવું
વલે=હાલ; ફળેતી

પાઠ ૧૫.

ગાળવા=ગુમાવવા
કાળજી=પીકર; ચિંતા
સંભાળ=અરદાસ
ફરિયાફ=રાવ
વિતાડયું=દુઃખ દીધું
હેરાન=દુઃખી
ગેરહાજરી=હાજરી
નહિ તે
નિશ્ચય=ઠરાવ
ફેર=ફરક; તફાવત
કુટેવ=ખરાબ આદત
એન=સુખ
લવરી=લવારી

દાકતર=અંગ્રેજી દવા
કરનાર
પટાવીને=ફેસલાવીને
શોકવાન=દીલગીર;
શોકાતુર
લેવાયું=ન ખાંયું; કમશક્તિ
થઇ
ગોડવણુ=મદોઅસ્ત
મંદવાડ=ખિમારી; રોગ
છોકરવાદી=નાદાની
પસ્તાશે=દીલગીરી;
અફસોસ

પાઠ ૧૬.

ગર્વ વિષે.

ગર્વ=અહંકાર; અભિમાન
છલકાશે=પ્રલાશે
કુલજીજી=વખાણથી રાજી
થઇ ખર્ચ કરનાર
ગાઠા=હાર્યા
અધવચ=વચ્ચોવચ
આટા=ઘાણુ
ખૂટયાં=ઓછાં થયાં

ખર્વ=અખજ પછીની
સંખ્યા; હજાર કરોડ
સોડ=ખાળું; પાસું
કંસ=કુંજીનો મામો
રાવણુ=લંકાનો રાજા
બોધ=ઉપદેશ; શિખા-
મણ
દ્રોપદી=અગ્નિ કુંડમાંથી
નીકળેલી દ્રુપદ રાગની
પુત્રી
ભારે=ધણું
લાજ=આખર
દુર્યોધન=ધૃતરાષ્ટ્રનો
વડો પુત્ર, એ અને
એના ૯૯ ભાઇ
કૌરવ કહેવાતા
ગરવ=અહંકાર; ગર્વ
પસ્તાશે=દીલગીર થશે
પેલી=પહેલી
હુપદ=અહંકાર; મારાણું
મેલી=મૂકી
ફાળ=કુદકો
શિર=માથું

બાળે=જુએ	બાળી=બાળા; છોકરી	ખરૂં રૂપ=મૂળ સ્વભાવ
બહુતર=શિક્ષણ	પોત=સ્વભાવ	ખોસે=ઉઘાડું પાડે
પાણીમાં પડ્યું=નકામું	હદપાર=ધણું	તરણું=તણખણું
ગયું	તુચ્છપણે=તોછાપથી	તોસે=ખરાખર

સમજીતી—એનો અહંકારથી છલકાઇ જશે નહિ મતલબ કે અહંકાર કરશે નહિ, વખાણથી પુલાઇ ખર્ચ કરી પુલાશે નહિ. બધા માણસો અહંકારથી હાર્યા ને તેઓ ગામ મૂકીને અધવચે નાહા, અહંકારથી ઘણા માણસના ધાણ નીકળ્યા. (ટક) (૧) ઘણા રાજ ગર્વથી નાશ પામ્યાં, જે પૈસા ખર્ચની સંખ્યામાં ગણાતા તે પશુ ખૂટી ગયા, અને બધાએ મરણ પામ્યા. (ટક) (૨) અભિમાની કંસ પણ કેવો મુઓ! અને રાવણ જેઓ પણ મરી ગયો. એ બેથી તો ખરી શિખામણ લેવી. (ટક) (૩) જ્યારે દ્રોપદીને દુર્યોધને ઘણું દુઃખ દીધું અને તેની આખર લેવા ઉભો થયો ત્યારે તે પાપી મુઓ. (ટક) (૪) જે મનમાં અહંકાર રાખે તે ઘેલી પુરી પસ્તાશે માટે અહંકાર છોડી દઇને મન મોટું રાખો. (ટક) (૫) કુતરું કોઇ ગાડા નીચે ચાલે તો તે ગાડાનો સઘળો ભાર પોતાને માથે જીએ અને તેથી તે પુલાઇને કુદકા મારી ડગલાં ભરે, જાણે કે ગાડાનો સઘળો ભાર હુંજ ઉપાડું છું. (ટક) (૬) જે બાળા ભણી ગણીને ગર્વને છતે નહિ, અને સારું નહારું વિચારે નહિ તો તેનું બહુતર નકામું ગયું સમજવું. (ટક) (૭) હું બધાથી રૂપાળી અને ડાહી છું, મારા જેવી કોઇ છોકરી નથી એવું અહંકારવાળી હોય તેજ બોલે. (ટક) (૮) જે પુરૂં ભણેલું હોય તે પોતાનું પોત બતાવે નહિ, અને કદાપિ અહંકારથી હદ પાર બોલે પણ નહિ, પણ જેમ અધુરો ધડો હોય.

તેમ છલકાય, તેમ જે થોડું ભણેલી હોય તેજ અહંકાર કરે. (ટેક) (૯)
જે બીજાને તોછડાઈથી બોલે તે પોતાનું સ્વરૂપ (સ્વભાવ) ઉઘાડું
પાડે છે મતલબ કે હું અહંકારી છું એમ બતાવે છે. તેની આખર
તણખલાની બરાબર રહે. મતલબ તેની આખર બીલકુલ રહેતી
નથી. (ટેક) (૧૦)

પાઠ ૧૭.

વઢકારી=વઢકણી; લડાઇ

કરનારી

બહાનાં=ઓઠાં

વારો=ખેપ; વખત

છુટકો=નિકાલ

શોક=દીકગીરી

વળગો=ઝાગો

આય=શક્તિ; બળ

મુનિવ્રત=મુંગા રહેવું તે

ઉકળી=ખીજવાઇ

માર્ગ=કપાય

ખોળ=શોધ

દોઢ વાંક=એકનો આખો

અને બીજાનો અડધો

વઢવાડ=લડાઇ

નિથ્યા=ફાકટ

ભાર=વકર

સોખત=સંગત

ફળ=પરિણામ

નુક=નુકાણું; ખોટાઈ

અવગુણ=ખરાબ ટેવ

બનાવ=વાત; વિગત.

સુચાત્ર=સારી ચાલ

જેવી સોખત તેવી અ-

સર=જેવા માણસની

સંગત હોય તેવા

ગુણ આવે

સમજુતી-જો નકારી

સોખત મળે તો નકારાં

કામ કરાય; સારી

સોખતથી હંમેશાં સારી

ચાલ ચલાય

પાઠ ૧૮.

વરસાદની ઝાડીઓ.

ઝાડીઓ=વરસાદના ઉ-

પરા ઉપરી ઝાપટાં

વેગવાળી=ગતિવાન

ભાળી=એધ

નભ=આકાશ; ગગન

છર્છ=કંકરી

રવિ=સુરજ

પળતી=દોડતી

છટાથી=ચપળતાથી

ધાડી=મડી

આંધી=વટાળીઓ;

વાવાઝોડું

ધટા=ભરાવ

મીચીને=બંધ કરીને

વીજ=વીજથી

ગાળે=ગર્જના કરે

ઇંદ્રરાય=મેધરાજ;

વરસાદ

ટૌકા=ટહુકા

તહુકો=એકદમ રીસમાં	નાવજ=વહાણુજ	કાચર=હેરાન
કાઢેલો અવાજ	પૂરપાટ=ઝપાટાખંધ	મેઘજળ=વરસાદનું પાણી
મુસળધાર=નડી ધાર-	નીકો=પાણી જવાનો	ત્રાસે=કંટાળે
માં પડતો હોય તેવો;	માર્ગ; ગટર	તણુ=ધાસ
જોરમાં પડતો હોય	નિકોરી=મેરી; પાણી	ધરતી=જમીન
એવો	જવાનો સાંકડો માર્ગ	છવાઇ=ઢંકાઈ
પેખો=જુઓ	સરો=સરોવર; તળાવો	શુ=કેવી
મેડક=દેડકો	ખેડુ=ખેડુત	સહુ=અધા
જોસભરી=જોસખંધ	પ્રવાસી=મુસાફર	

સમજુતી—કાળી, વેગવાળી, રૂપાળી, ધણી વાદળીઓ આકાશમાં જતી તે જોઈ, તે (વાદળી) સુરજને ઢાંકીને છટાથી દોડતી તેથી તેની ધણી નડી ધટાથી વટોળીઓ થયો. (૧) ધણી વીજળી થાય છે તેથી આંખો મીચીએ છીએ, ધણા જોરથી મેઘરાજ ગર્જના કરે છે તેનો જવાબ મોર ટહુકા કરી આપે છે, સિંહો એકદમ રીસમાં અવાજ કાઢે છે ને માથું અફાળે છે, (કારણ કે સિંહ સમજે છે મારા કરતાં જળવાન કોઈ નથી ત્યારે આ અવાજ કોણુ કરે છે એમ સમજી એકદમ રીસમાં આવી અવાજ કાઢી માથું પટકે છે) (૨) મુસળધાર પાણી પડે તે તમે જુઓ, દેડકો ડેડું કરે છે તે જુઓ. જોસખંધ ઝપાટાથી નદી ચાલે છે તે જુઓ, ઝપાટાખંધ વહાણુ ચાલે છે તે જુઓ. (૩) નાની મોરીઓ અને ગટરો પાણીથી ભરાઈ અને સરોવરમાંથી પાણી છલકાઈ જાય છે; ખેડુત અને મુસાફર વરસાદથી ભીંજાઈ ગયાં છે, તેથી તેઓ ઝાડો નીચે ઉભા રહ્યા છે. (૪) પેલાં પશુઓ વરસાદથી કંટાળીને નાસે છે, વળી પક્ષીઓ વરસાદના પાણીથી

કંટળે છે; લોકો ધરો બંધ કરીને ભરાઇ બેઠા, તેઓ ટાઢથી ધૂળ છે તેથી તાપણી લઇ બેઠા છે. (૫) લીલા ધાસથી પૃથ્વી ઢંકાઇ છે તેથી હે ! બાઇ ધધરની વાડી (આ દુનિયા) શું બની રહી છે ! વરસાદથી દાણા, ફૂલો અને ફળો ચવાનાં તેથી બધા લોકોનાં દુઃખ જવાનાં. (૬)

પાઠ ૨૦.

દયા=રહેમ; મહેર
દાન=ધર્મ બુદ્ધિથી
આપવું તે
છાતીફાટ=ધાણું
હડખાયું=હડખવા લાગેલું
ઔરવા=રાંધવા
ખરા દીલથી=ખરા
મનથી
હઠ=જમાવ; ટાળું
રાહ=વાટ
આશીશ=સારી દુવા;
આશિર્વાદ
આગ્રહ=કાલાવાજા
સ્વાર્થી=મતલબી
પરગણું=પારકાનું બહુ
કરનાર; પરોપકારી
ફેટ=નારાજ થાય; કોપે;
ગુસ્સે થાય

અક્ષોસ=બેટ; સરપાવ
હર્ષ=આનંદ; હરખ
અરે=કાળજી; શીકર
ઉર=મન; દીલ
સુપાત્ર=લાયક; યોગ્ય
સાથ=સાથે
સમજીતી-દુઃખી પ્રા-
ણીને જોઇને જે મા-
ણુસ મનમાં તેના
દુઃખ દૂર કરવાની
કાળજી રાખે અને
દયાળુ થઇને દાન
(કરે) કરી જાણે;
લાયકને આપેલું દાન
તે સારું દાન છે; કહે
છે કે હાથે દાન કરશે
તે સાથે આવશે.

પાઠ ૨૧.

મલીદો=કંસાર

નવરાસ=કુરસદ
રોટી=રોટલી
ચાવલ=ચોખા
ખોટ=તંગાશ; તંગી
અસર=પાસ
વિસારે પડી=જુલી ગઇ
સ્થિતિ=હાલત; દશા
તક=દવ; લાગ
પોટકી=પોટલી
બંદગી=સ્તુતિ; વખાણુ
લાખ=ઝડપો રાતો ચીક
રજેરજ=જરેજર
શરમ=લાજ
લાભ=ફાયદો

પાઠ ૨૨.

આળસ વિષ.

આળસ=સુસ્તાઇ
બધીવાન=કેદી
શીદ=શા માટે

વણુ=વગર	હેડ=જે મોટાં કોરેલાં	દરિદ્રતા=ગરિબાઇ;
વણુ વાંકે=વગર ગુને	લાકડામાં ગુનેગારનો	ભિખારીપણું
નુકસાની=હાનિ	પગ ધલાવી રાખવામાં	અવગુણકારી=અવગુણ
દાઝ=અળાપો	આવે છે તે	કરનારી; નુકસાનગરક
નવ=નહિ	ધરી=નાખી	નિશ્ચે=નક્કી
રાય=રાગ	વરી=અટકાવી; ખાળી	રૂપને=રૂપનામાં
તંજ=છોડી	ભણતર=ભણવું તે	જડ=મૂઝા
સહીએ=ખમીએ; વેઠીએ	લાભ=નફા; ફાયદો	જ.મે=ફેલાય
કર=હાથ	લણવા=મેગા કરવા;	વિસ્તાર=ફેલાવો
વશ=તાબે	મેળવવા	પામે=મેળવે.
ડગ=ડગલું	જર=પૈસો; નાણું	સમી=અરાબર; જેવી
અરણુ=પગ	જશ=આખર	

સમજુતી—આ આળસડી તું શા વાસ્તે કેદી બનાવે છે ? વગર વાંકે કામ ભુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે ? કોઈ ઉઘમ કરતાં ખાળે તો તેના પર મનમાં અળાપો થાય, પણ તારા પર તો જોર ફાવતું નથી, એ આળસડી તું શા વાસ્તે કેદી બનાવે છે વગર વાંકે કામ ભુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે ? (૧) જે રાગની આગ્રાથી ધંધો છોડી દઇને ખેતી રહીએ તો (નુકસાની વેઠવી) નુકસાન થાય; તો તે રાગને જીલમી કહીએ. (ટક) (૨) હે ! આળસડી તેં જેના હાથ (આળસરૂપી) બંધનથી બાંધી લઈ કબજે કર્યાં, તેણે તો તરતજ ધંધો છોડી દીધો. (ટક) (૩) જે તારે તાબે થાય એટલે આળસ કરે તે એક ડગલું પણ ચાલી શકે નહિ જાણે કે તેના પગમાં હેડ ધાલી હોયની ! તું જખરી અને જીલમીજ છે. (ટક) (૪) તું વાંચતાં અટકાવે, જાણે

કે આંખે પાટા આંધ્યા હોયની ! તે તરત પુસ્તક (વાંચવાનું) છોડી દે છે. (ટેક) (૫) તું ભણુતર ભણુવા દેતી નથી. તેમજ પરમેશ્વરના ગુણ ગણુવા દેતી નથી; મતલબ કે પરમેશ્વરનું ભજન કરવા દેતી નથી; તું વધારે ફાયદો મેળવવા દેતી નથી. (ટેક) (૬) તું પૈસા કે આખર મેળવવા દેતી નથી. મિત્રોને મળવા દેતી નથી; તેમજ શિષ્યામણુ સાંભળવા પણુ દેતી નથી; (ટેક) (૭) તું ગરિયાઘ આપનારી છે, તેમજ શરીરને નુકસાન કરનારી છે; તું નકડી બહુજ નકારી છે. (ટેક) (૮) અમે તારાથી મનમાં બહુ બીએ છે તેથી સ્વપ્ને પણુ તને સંધરીશું નહિ; તને વેરી સમજીને હંમેશાં દૂર કરીશું મતલબ કે તને અમારા શરીરમાં પેસવા દહશું નહિ. (ટેક) (૯) તારા મૂળ ધીમે ધીમે ફેલાય છે, અને પછી તો બરાબર ફેલાવો પામે છે. તને દલપતરામ કવિએ રોગી જેવી દીઠી. મતલબ કે રોગીને જેવાથી જેમ ચીતળી ચઢે તેમ તને જેઈ દલપરામને ચીતળી ચઢી. (૧૦)

પાઠ ૨૩.

સત્તા=હકુમત
તાગ=છેડો; અંત
અસંખ્ય=અગણિત
અપાર=પાર વગરનું
વાવાઝોડું=પવનનું
તોફાન
યાદ=ફામ
કાટકા=મોટા અવાજ
છળવું=ડરવું

દેવળ=દહેર
અતિવ્રષ્ટિ=ધણો વરસાદ
દુકાળ=અનાજ પાણી
ન મળે એવો વખત
હિમ=પરફ
ધરતીકંપ=જમીનનું
હાલવું તે
જવાળામુખી=બળતો
પહાડ
ભયંકર=ભયાનક

આનંદકારી=આનંદ
આપનાર
મંદમંદ=ધીમે ધીમે
સુખકારક=સુખ કરનાર
નિરંતર=હંમેશાં
અદ્ભુત=અમત્કારી
ઝીણો=ઢીંડો
આશ્ચર્ય=નવાઈ
દીંગ=તાબુબ
અનંત=જેનો છેડો

નહિ તે; પાર વગરનું
ધોડા=મોખન
છાયા=પડછાયા; ઓળો
સ્વપ્નાવશ=સ્વપ્નાં આવે
તેવી સ્થિતિ

પાઠ ૨૪.

વિસાત=ગણુતરી; હિસાબ
ઘીરિયો=જે વડે કામ અને
જ્ઞાન થાય છે તે
અદ્વાંડ=વિશ્વનો ગોળો
કાર્યો=કામો
સમર્થ=મળવાન
વ્યાપી=ફેલાયલો
સર્વ શક્તિમાન = અધી
શક્તિવાળો
સર્વવ્યાપી=અધે ફેલાએલો
સર્વજ્ઞ=સધળું જાણુનાર
આપોઆપ=પોતાની મેળે
હેતુ=મતલબ
ઝડપુ=રત; મોસમ
દયાવાન=દયાળુ
આરોગ્ય=તંદુરસ્ત

સોસવું=વેઠવું; ખમવું
પૂર્ણ=પુરું
નારાજ=નાખુસ
ભાવ=આસ્થા; શ્રદ્ધા
પ્રાર્થના=અરજ; વિનંતી

પાઠ ૨૫.

બાળાઓને બોધ.

બાળા=બાળકી
બોધ=ઉપદેશ
પ્રભાત = સૂર્યોદય થતાં
પહેલાં જ્યારથી ઝળ-
હળું થવા માંડે છે
ત્યારથી સૂર્યોદય થતાં
સુધીનો વખત તે;
મળસકું; વહાણું
પરમ=મોટા
પરમેશ=મોટો ઇશ્વર
લીજે=સાધએ
પૂર=પૂરો
ઉત્સાહ=હોંસ; ઉમંગ
કાજ=કામ
સ્નાન=તડાવું તે

ભોગ=દુઃખ ભોગવવું તે
ધર્મ=ધર્મશ્ર
આરાધીએ=પુંજીએ;
ભજીએ
જંજળ=ખટપટ
પદ=રાગ
પ્રભુમીએ=તમીએ
રે'મ=રહેમ; મીઠી નજર
ભાંડુ=ભાઈએન વીગેરે
ભવ=પ્રેમ
આણી=ત્રાવી
ઉલટ=ઉમંગ; હોંસ
હચરીએ=બોલીએ
મધુરવાણી=મીઠા શબ્દ
ઠાઠ=ભપકો
ધોંધાટ=અવાજ
સમય=વખત
કોટી=કરોડ
આગે=અગાડી
રંગ=પાસ
ખંત=કાળજી
સકળ=અધા; સધળા
કા'ન=કહાન કવિ

સમજીતી—સૌ બેનો હંમેશાં સવરમાં બેઠે; મોટા પરમેશ્વરનું નામ લઈએ, પછી ખરો ઉમંગ અને આનંદ મનમાં લાવીને સધળાં કામ ખરાબર કરીએ, સૌ બેનો હંમેશાં સવારમાં બેઠીએ. (૧) નહાવાથી શરીર સુધરે છે અને રોગના ભોગ થતા (રોગનું દુઃખ ભોગવતા) બચીએ છીએ; ચિત્તને સુધારીએ, પરમેશ્વરને ભજીએ અને જગતની ખટપટમાં ફસીએ નહિ. (ટક) (૨) મા અને આપના પગને હેતથી નમીએ મતલબ કે માઆપને પગે લાગીએ, બાઈબેનમાં મીઠી નજરથી હેત લાવીએ, ધરનું સધળું કામ ઉમંગથી શીખીએ, અને મોઢથી મીઠી વાણી બોલીએ. (ટક) (૩) જ્યાં આઠ વાગે કે ઠાઠ મૂકી દધને અવાજ કર્યા વગર પ્રેમથી પાઠ કરો નાનપણનો વખત શીખવાને માટે સારો છે આગળ કરોડો ઉપાયથી એ (વખત) મળશે નહિ. (ટક) (૪) સારા માણસની દોસ્તીનો પ.સ હંમેશાં લેવો મતલબ કે સજ્જનની દોસ્તી હંમેશાં કરવી અને નહારા માણસને જોઈ આપ્ત ખસવું મતલબ કે દુર્જનની દોસ્તી કરવીજ નહિ; સુખમાં અને દુઃખમાં જીવ આનંદમાં રાખવો એમ શરીર અને મનને ધણું કસવું. (ટક) (૫) કાળજી રાખીને સધળા સારા સદ્ગુણો શીખવા અને હંમેશાં સારી વાત પથુ સાંભળો તોજ આ લોક અને પરલોક સુધરે મતલબ કે મૃત્યુ લોક અને સ્વર્ગ લોક અને કામ સધાય કહાન કવિ કહે છે કે ઉપલી શિખામણો પ્રમાણે જે નારીઓ ચાલશે તેની નિંદા થશે નહિ. (ટક) (૬)

પાઠ ૨૬.	ટટી જેવું કરે છે તે	બેખડ=ટેકરાનો ખૂલતો
પૂર=રેલ	દોર=દોરી	ભાગ
મુરકેલ=અધરી	વાત્રક=ખેડા ત્રિલ્લામાં	ઢીચણપૂર=ધુટણ જેટલા
કરાપો = વાંસ બાંધીને	નદી છે	ભમરા=વમળ; પાણી ગોળ

ચક્રર ખાય છે તે	પ્રસંગોએ=વખતે	બદી=દુરાચરણ; ખરાબ
પટ=પહોળાઈ	જુસ્સો=જેમ; જોર	ટેવ
છોળો=મોઝાં	હૃદય=લોહીની ટાંકી	પાઠ ૨૮.
વિદ્ય=હરકત; ધ્વજ	જ્ઞાનતંતુ=મગજને ખખર	- નદીનો પનથટ.
ચોચા કાળજાની=ખીકણુ	પહોંચાડનાર તાંતણા	પનથટ=ઓવારો
છળી=ડરી	આંતરકું=પેટના ડાબા	વિમળ = મેલ વગરની;
• અધખોલો=એક બાજુ	છેડાથી તે ગાંડની કુહી	સ્વચ્છ; નિર્મળ
એ થોડો ઉઘાડો	લગીની નળી	વારિ=પાણી
પાઠ ૨૭.	કતન=સૌથી સરસ; મેષ	છીપે=પાણી
પરિણામ=છેવટ; ફળ	અંશ=ભાગ	તરસ=ખાસ; શોષ
કેરી=ધેન ચઢે એવો; માદક	પાસ=અસર	ખેડું=ગાગર ને ઘડે
અસર=ફળ; પરિણામ	અકાળ=કવખતે	શિર=માથું
પ્રમાણુ=માપ	સેવન=કામમાં શેવું તે	શિરપરે=માથાપર
તદન=ખીબકુલ	સંભાળ=ખરદાસ	રવ=અવાજ
અશકત=શકિત વગરનું;	છૂટથી=મરજી મુજબ	ઠર=મન
કમજોર	ખસેલ=હરકત; અડચણ	નાવડી=હોડકું
બ્યસની=ટેવવાળો	તંદુરસ્તી=સુખાકારી	નોકા=હોડી; વહાણ
મુશ્કેલ=અધર	બધી=મના; મનાઈ	જહાજ=મોટું વહાણ
સુસ્તી=એચેની; આળસ	ચોકી=પહેરો; તપાસ	વિદેશે=પરદેશે
રસ્તો=ઉપાય; ધલાજ	ધ્વજરો=પરવાનો; પર-	લા'વો=ઓરીઓ; ઓરતો
વપરાશ=વાપર; ઉપયોગ	વાનગી; કંટ્રાકટ	વણુજ=વેપાર
કસુઓ=અરીથનું પાણી	ધ્વજરદાર=ધ્વજરો રાખ-	નફો=ફાયદો; લાભ
રિવાજ=ધારો	નાર; કંટ્રાકટર	વિશેષ=વધારે
શાંતિ=જાત		કાઓ=કોઈ

અગ=અગશે	વામે=દૂર થાય	તરુ=ઝાડ
ધ્યાન=રમરથુ	નભ=આકાશ	છાંય=શીળો; છાંયડો
મઝ=માઝલાં	વિષે=માં	ધસારે=ઝડપથી
તયારી=તૈયારી	નભવિષે=આકાશમાં	સિંધુ=દરીઓ
પુરથુ=પુરં	તહાં=તે ઠેકાણે	ગમન=ગવું તે

સમજીતી—આ દહાડામાં (ફાગણ ચૈત્રમાં) ઓવારા પર ઉભા રહીને નિર્મળ, વાંકડી નદીને જતી જુઓ; તે બહુ શેભે છે; તેમાં (નદીમાં) કાચના જેવું ધણું ચળકતું પાણી વહે છે. તેવું મીઠું પાણી પીવાથી મોંઠામાંની તરસ મટે છે. (૧) ત્યાં જઈને બાયડીઓ અને પુરુષો હોંઘથી નહાય છે કેવાં તરે છે! ને ગમતમાં રમીને ખુશી થાય છે! કોઈ (લુગડાં) ધૂએ છે. કોઈ ઝડપથી પાણી ભરીને મનમાં ઉમંગ લાવીને માથા પર બેડાં મૂકે છે. (૨) મોઢુ માથુસો સ્વચ્છ (જેમાં કાદવ પાણી ન હોય તેવી) હોડીઓ ચલાવે છે; જુઓ વહાણુ માલ લઈને ઝડપથી આવે છે; ઘણા માથુસો મોટા વહાણુમાં બેસી (વેપાર માટે) પરદેશ જાય છે; વેપારમાંથી ઘણા લાભ અને લા'વે મળે છે. (૩) સારી ચળકતી ઘણી માછલીઓ ફૂટે છે, પણ કયો માછી પકડશે તે ને જાણે નહિ. વળી બગનાઓ (શિકારને માટે) ધણું સારી ધ્યન રાખી બેઠા છે, તેઓ માછલાને લેવા ઝડપથી તૈયારી કરે છે. (૪) પશુ પક્ષીઓને પુરેપુરું (જોઈએ તેવું) સુખ મળે છે; કારણ કે સારું ચરવાનું મળે છે, જેથી બૂખનું દુઃખ દૂર થાય છે, આકાશમાં ચંદ્રમા ખીલીને તે (ચંદ્રમનું પ્રતિબિંબ) પાણીમાં પડીને ત્યાં વારંવાર તરતો હાલે તે જુઓ. (૫) ખિનારા પર જોગેલાં ઝાડો બહુ સારો છાંયડો કરે છે, પક્ષીઓ ફૂટે છે ને અવાજ કરે છે, (બોલે છે)

અને વળી જીડી જાય છે, તે ચાલાક વાંકી ચુંકી ધસરા બંધ ચાલતી સમુદ્ર બણી જવાને માટે ધ્યાન રાખે છે. (૬)

પાઠ ૨૯.

ધેરાવો=ફરતો ધેર

ખરી ઉંચાઇ=સરાસરી ઉંચાઈ

ચઢણુ=છેક ઉપર ચઢવાનો માર્ગ; ઢોળાવ કિલ્લેજા ધી=કિલ્લા કોટનું કામ

ખુરબ=ધુમટ

દેયારખી=છાતી સુધી આવે એવી

નરદમ=એકલા; નર્થા

વાર=વાડ; ત્રણ ટુટ

સ્થિતિ=હાલત

ભવ્ય=ધણાં મોટાં ને શોભીના

ખડેર=પડી ગએલી ઇમારતો

ખડક=ખરાબા

ઉપલાણુ=ઉપરના ભાગે

પતાઇ રાવળ=પાવાગઢનો ધણી; તેના વં-

શજ ખારીઆ ને

છોટાઉદેપુરના રાજા છે

છાતી રોકું=છાતી ખરાબર ઉચું

ખાઇ=ખાડી

પીર=મરણ પામેલા

મુસલમાન સાધુ

દેરડી=દેવડી

દંતકથા=મોઢાની ચાલતી

ખરી ખોટી વાત

વેપ=સોંગ; દેખાવ

અલૌકિક=માણસમાં ન

હોય તેવું; દેવીના જેવું

રૂપ=પ્રમસુરતી; દેખાવ

પાલવ=લુગડાંની કોર

શાપ=અદ્દવા

ખરાખી=પાયમાલી

તળેટી=પર્વતના મૂળ

આગળની જગો

દિવાન=પ્રધાન; વજીર

ચૌટાં=અમરો

આખાદ=સુખી

પાઠ ૩૦.

સંતોષી=સંતોષવાળો

વિદ્વાન=પંડિત; બજેલો

પરમાર્થી=ખીજનું સારું

કરનાર; પરગણુ

સુખોધ=સારો ખોધ;

સારી શિખામણુ

માર્ગ=ઉપાય; ઈલાજ

કૃપા=મહેન્યાની

વાંઝીઉં=છોકરા વગરનું

વિધ્ન=હરકત

ઓણું આવે=મન કચવાય

સ્વામી=ધણી; વંર

આરોગ્ય=તંદુરસ્ત

સાધન=સાહિત્ય; સામગ્રી

હેરાન=દુઃખી

ખોટ=નુકસાન; ટોટો

અસંતોષ=સંતોષ નહિ તે

સંતોષી તે સદા સુખી

=જે માણસ સંતોષ

રાખે છે તે હંમેશાં

સુખી રહે છે.

મન્ત્ર=ગુપ્ત વિદ્યા	કાળ આણુ=મારી નાખ	પૂજ્ય=પવિત્ર; પૂજ
સંભારવું=યાદ કરવું	બંધ પાડ=એસાડ	કરવા નેગ
પાઠ ૩૧.	દ્રેષ=કીનો; વેર	પ્રત્યે=તરફ
રાજગીત	કલેશ=કંકાસ; કજીઓ	પાંખમાં=છાયામાં;
રાજગીત=રાજ સંબંધી	જ્ઞાન=સમજણ; અકકલ	આશરામાં
ગાયન	હુતર=કસબ; કળા	ધર=રાખ
રક્ષ=રક્ષણ કર	અમઘેર=અમારે ઘેર	શક્તિમાન=જેરાવર
દેવ=ધર્મ	નંપ=નિરાંત	રાજેશ્વર=રાજના પણુ
પ્રૌઢ=મોટા	સંપ=એકમેક	ધણી; પ્રભુ
જયવંત=જયશવાળા	સધો=મળો; થાઓ	મહાજ્ઞાની=મોટા જ્ઞાન
કીર્તિ=મોટાઇ	કલ્યાણુ=રૂંડું	વાળો; ધણા જ્ઞાનવાળો
યશ=જશ	કાળ=વખત	પ્રાર્થના=સ્તુતિ
લંબાવ=વધાર; ફેલાવ	ગંજ=ઢગલો	શુભકાર=સાર કરનારી;
જગદીશ=જગતનો ધણી;	શ્રેષ્ઠ=ઉત્તમ	કલ્યાણુક કરનારી
પરમેશ્વર	જેથુ=હમેશ. કાયમ	પાર=સુધી
વેરી-શત્રુ	ક્ષેમ=સુખ; આરોગ્ય	રાજભક્ત=વફાદાર
વિખેરેવા=જુદા પાડવા	સદ્ભિમાનને=સારી ઉં-	એકદીલ=સંપ
રૂઢ=ગુસ્સે થા	ચી લાગણીથી; સાર	સ્વીકાર=કબુલ કર
કાળ=મોત	અભિમાન મનમાં લાવી	

સમજાવતી—હે પરમેશ્વર ! તું મોટા રાજ (પાંચમા જ્યોર્જ)નું રક્ષણ કર, એ મોટા (પાંચમા જ્યોર્જ) ધણાં વરસ જીવજો, હે ! પરમેશ્વર તું મોટા રાજનું રક્ષણ કર. એમને ધણા કીર્તિવાન બનાવ. મોજમજ, મોટાઇ અને આપર આપ. અને બહુ વરસ એમનું રાજ

અમારા ઉપર રાખ, હે પરમેશ્વર તું મોટા રાજનું રક્ષણ કર. (૧) હે જગતના ધણી પરમેશ્વર તું ઊઠ, એના શત્રુઓને ધુટા પાડવા તું શુરસે યા; અને તેમને મારી નાખ. બધી અદેખાઈ અને કળઓ મટાડી દે; અને અકકલ અને કળાનો વધારો થાય એવું કર. અમારે ઘેર હંમેશાં નિરાંત, સંપ અને કલ્યાણ થાય એવું કર (૨) મોટા જ્યોર્જ રાજ પર હંમેશાં જોર, આખર ને સુખનું ઢગલાખંધ ઉત્તમ દાન કર. (મતલબ તું એમને જોર, આખર ને સુખ હંમેશાં ધણું આપ) સારી લ્લચી લાગણીથી ગરીબ અને તરંગર અથવા પ્રજા અને રાજ એમનું રાજ પવિત્ર છે એમ જાણે અને જ્યાં ત્યાંના લોક એમનાં નામ પર હેત આણે એમ કર. (૩) હે ! સર્વ શક્તિમાન રાજઓના પણ રાજ, મોટા જ્ઞાનવાળા પ્રભુ, તું એમને તારા આશ્રમાં રાખ. પૂર્વ કિનારાથી પશ્ચિમ કિનારા સુધી એટલે આ પારથી પેલે પાર સુધી દુનિયામાં કલ્યાણ કરનારી ધણી પ્રાર્થના થાય એમ કર અને વફાદારનો સંપ કમુલ કર. હે ! પરમેશ્વર તું મોટા રાજનું રક્ષણ કર. (૪)

લાગ ૨ જો.	ખ્યાતિ=વખાણ; તારીફ	રાણી
પાઠ ૩૨.	વરવા=પરણવા	ખટપટ=કપટ; જંગળ
સીતા=રામની સ્ત્રી;	અયોધ્યા=સરયુ નદીને કાંઠે એ શહેર છે	વનવાસ=વનમાં રહેવું તે
જનકની પુત્રી; જનકી	દશરથ=અયોધ્યાના સૂર્ય-વંશી અજ રાજના પુત્ર	ખિન્ન=દીલગીર; દુઃખી
જનક=મિથિલાપુરીના રાજા	વરમાળા=વરને પહેરાવવાની માળા	સ્વામિનાથ=પતિજી
રામચંદ્ર=દશરથના પુત્ર	આરોપી=પહેરાવી કૈકયી=દશરથની નાની	વિખુટી=જુદી
ભાગ્યેજ=જવલ્લેજ		સમજુત=સમજણ
સ્વયંવર=છાવરને માટે જે સભા ભરવી તે		એકની બે થઈ નહિ=માન્યું નહિ
		છેવટ=આખર

માણું=ભોગવું
 વિયોગ=જુદા પડવું તે
 સાથ=સંઘાત
 સહન કરીશ=વેડીશ
 તત્પર=તૈયાર
 અથાગ=શૂણ્ય
 આમહ=હઠ
 અતિશય=ધણેજ
 ખાતર=મટે; વાસ્તે
 છળમેદ=કપટ
 હરણ કરી ગયો=છાની
 રીતે લઇ ગયો
 લંકા=સિંહલદ્વીપ. એ
 હિંદુસ્તાનની દક્ષિણમાં
 બેઠ છે
 અશોકવાડી=વાડીનું
 નામ છે
 નાજુક=દુઃખ ન સહન
 કરી શકે એવી; કોમળ
 આંખ ફેરવીને=ગુસ્સે
 થઇને
 ધમકી=ખીવડામણ; દમ
 દહતા=અડગપણું; પાકો
 નિશ્ચય

સીતાના વીત્યાં=સીતા-
 જીને જેવાં દુઃખ પડ્યાં.
 તેવાં મેં વેઠ્યાં.
 પાઠ ૩૩.
 પુરાણો=હિંદુઓના એ
 નામના જુના ઇતિહાસના
 અંથો (પુરાણ અઢા-
 ર છે)
 શ્રીકૃષ્ણ=દેવકીના પુત્ર;
 પરમાત્મા
 ભદ્રવકુળ=યદુકુળ. એ
 કુળનો મૂળ સ્થાપનાર
 યદુ નામનો રાજા હતો
 તે ઉપરથી એ નામ
 પડ્યું છે
 દારિકાં=કાઠિઆવાડના
 વાયવ્ય કોણમાં આવેલું
 શહેર છે (હાલ એ
 ગાયકવાડ સરકારને
 તાબે છે. એમાં રણુ-
 છોડજીનું દહેરું છે)
 મૈર્યવંશ=મુરા રાણીનો
 વંશ
 સ્થાપના=મંડણ; શરૂઆત

મગધ=મહાર
 સંગમ=મોટી નદીને
 નાની નદી જે ઠેકણે
 મળે છે તે જગા
 સમર્થ=ખબવાન
 મિત્રાચારી=દોસ્તી
 યુનાન=ગ્રીસ. (એ યુરો-
 ખાંડની દક્ષિણમાં
 દેશ છે)
 સુદર્શન=નળાવનું નામ
 પૌત્ર=છોકરાનો છોકરો
 અશોક=મગધના રાજા;
 ખિંદુસારનો પુત્ર
 ઇ. સ. પૂર્વે=ઈસ્વીસન
 પહેલાં
 નિરાધાર=આધારવગરના
 ધર્મશાળા=મુસાદર
 લોકોને વગર બાકે
 ઉતારવાનું મકાન;
 મુસાદરખાનું
 ધોરી=સરીયામ
 ચોતરા=ચમુતરા

સ્તંભ=આંબલા

મૂળતત્ત્વો=જે મુદ્ધ કે

સિદ્ધાંતોપર ધર્મ

રચાયો હોય તે

કાયમ=હયાત; ચાલુ

લેખ=લખાણ

લિપિ=ભાષા

મુખ્યત્વે=ધાણું કરીને

હિંસા=હત્યા; ધાત

વડીલ=મોટા

શ્રમણુ=સાધુ

ઉગ્રઉ=ગેરવાળખી

ખરચ કરનાર

સદાચાર=સારી ચાલ;

ચલગત

હિત=ભલું; કલ્યાણ

મત=ધર્મનો પંથ

વૃત્તાંત=હકીકત; પ્યાન

લાડી=વહુ

લંકાની લાડી ને ધો-

ધાનો વર=વહુ સિંહ-

લક્ષ્મીપત્ની ને વર ધો-

ધાનો

પાઠ ૩૪.

ધેરો ધાલ્યો=ચોગરદમ

લસકર ગોઠવી દીધું

દુર્ભાગ્યે=કમનસીબે

સામેલ=દાખલ

સતી થવું=ધણીના મુ-

કદ સાથે જીવતાં

બળી મરવું

અણીને વખતે=આખર

પડીએ

ડુંગ્રો=મન ભરાઈ આ-

વવું તે

સમ્યા=મટયા

ધર્મ=કરજ; કર્તવ્ય

આધીન=તાબે; વશ

સલાહ=અભિપ્રાય

વિદ્ધ=હરકત; અડચણ

કોટી કરવી=વહાલ આ-

વવાથી ગળે બાઝવું તે

ગદગદ કંઠે=ગળામાંથી

અચકતા શબ્દો ની-

કળે એવા અવાજથી

અપાસરો=જૈન સાધુ-

ઓને રહેવાની જગા

અણધારી=ઓચિંતી

આકૃત=દુઃખ સંકટ

સુઝવું નથી=સમજ

પડતી નથી

આભાર=પાડ; ઉપકાર

વાસ=રહેઠાણ; મુકામ

પ્રસંગો=જન્મો

નમન કર્યું=નમસ્કાર

કર્યા

ફાજ=લસકર; સેના

પાઠ ૩૫.

બહારવટું=જંગલમાં રહી

ને ગામ લૂટવાં તે

કોઠલો=દહીં, દૂધ વગેરે

મૂકવાનો માટી અથવા

લાકડાનો કોઠાર

રાજવંશી=રાજા પેટ

અવતરેલો

રેખા=લીટીઓ; કાપા

પંજે=હથેલી ને આં-

ગળાં મળીને જે

હાથનો ભાગ થાય છે તે

ધરિદો=મનસુખો; વિચાર
કામદું=ધનુષ
તીર=આશુ
દૃઢતા=મનનું અડગપણું
ઉમળકો=હોંસ
ખાતર=ચોર લોકોએ
ધરમાં પેસવાને પા-
ડેલું બાકું
આરોપ=તહોમત
અનુમાન=ધારણા; અ-
ટકળ
કલ્પના=ધારણા; અ-
નુમાન
તિલક=ટીકું

પાઠ ૩૬.

જીનાગઢ=ગીરનારની
પાડોશમાં શહેર છે
જોશી=જયોતીશ વિદ્યા
જાણનાર
માગું=માગણી
ખાટ=વખાણ કરનારી
બ્રાહ્મણની એક જાત
બદલો=આભાર; પાડ

પાંદ્રિની=ઉત્તમ વર્ગનીસ્ત્રી
વેરે=સાથે
ખાંડું=તરવાર; રાજાઓ
જાતે ન જતાં
કેટલીક વાર પરણવાને
માટે તરવાર મોકલે છે
બળાતકારે=જોરજુલમથી
સગપણુ=સગાઈ
દરવાન=દરવાજાની ચોક્કી
કરનાર; દારપાળ
મં=મા; નહિ
ખોય=ખોડ; ખાંપણ;
એમ; બટ્ટો
સમજીતી-હે ! માણેરા
તું રડ નહિ અને
આખો લાલ ન કર.
જો મરતી વખત
માને યાદ કરીએ તો
વંશમાં બટ્ટો લાગે
ખોદે તે પડે=ખીજાને
નુકસાન કરવાને જે
ઉપાય કરે તેજ ઉપા-
યથી તેને પોતાને
નુકસાન થાય

પાઠ ૩૭.

સોલંકી=ચાલુક્ય (એ
રજપુત વંશનું નામ છે)
સગીર=નાની; કાચી
ચોહાણુ=રજપુત વંશનું
નામ છે
દિલ્હી=જમના નદીપર
શહેર છે (રજપુત
અને મુસલમાન રાજા-
ઓની રાજધાની હતી
એમાં દરબાર ભરવામાં
આવ્યો હતો. હાલનું
હિંદુ રાજધાનીનું
શહેર)
તક્ષપ=ઉતાવળથી ક્ષેવાને
પડવું તે
ઝંઝૂમી=તલપી
ધૂળખાંડાની=નજીવી
મુરાદ=મુઝા
શક=સદેહ
કુસંપ=અણુજનાવ
ખુવાર થવું=ખરાબ
થવું; નાશ પામવું

દૃષ્ટાંત=દાખલો; ઉદાહરણ
ખૂબસુરત=દેખાવડી
હાડોહાડ=રૂં વેરૂં
ડંકો=નગારું; ઢોલ
માંડલિક=ખંડીઆ
જય=જીત
યુદ્ધ=લડાઈ
કોપે=ગુસ્સે થાય
એકમત=સંપ
કંમર બાંધવી=લડવું
પ્રસંગ=વખત
તા=મૂછે હાથ નાખવો
તે
અંકુશ=હાથીને વશ
રાખવાનું અણીદાર
નાનું હથિયાર
ત્રિશુળ=ત્રણ પાંખાવાળું
હથિયાર
સાંભર=જ્યાં સાંભર
સરોવર છે તેની આ-
સપાસનો ભાગ
વિચિત્ર=નવાઈ જેવી
આવેશ=ગુસ્સો
પરાજય=હાર

પાઠ ૩૮.

વાઘેલા=વંશનું નામ છે
(વાઘેલ ગામની જા-
ગીર મળી હતી તેથી
વાઘેલા નામ પડ્યું.)
અણહીલવાડ=પાટણ
(સરસ્વતી નદીને કાંઠે
ઈ. સ. ૭૪૬ માં
વનરાજ આવડાએ
અણહીલ ભરવાડના નામ
ઉપરથી વસાવ્યું હતું)
વેશન=ઉજાડ; વસ્તી
વગરનો
શરણુ=તાબે
આજીજી=કાલાવાલા
મંડાર=ખમનો
જનાનખાનું=સ્ત્રીઓને
રહેવાની જગા
સર કરવું=જીતવું
ખેગમ=મુસલમાન પાદ-
શાહની સ્ત્રી
મત્રેક કાકુર = ગુલામનું
નામ છે. એને ખંભા-

તની લૂઠમાંથી અલા-
ઉદીન લાવ્યો હતો
ખેત=સકેત; યુક્તિ
માનમંગ=અપમાન
કલંક=ડાઘ
સ્વાધીન=પોતાને તાબે;

પાઠ ૩૯.

દુરાચરણી=ખરાબ આ-
લનો
ખંડ=હુલ્લડ
પડે=મળે
ઈકામ=ઉપમા; ખિતાબ
પશ્ચાત્તાપ=પસ્તાવો;
દીલગીરી
ધોર=પાપી
અદક્ષ=વાજખી
વાટપાડુ=રસ્તે લૂંટી
લેનાર
કાસળ=કાટ; નાશ; મૂળ
સરહદ=છેવટની હદ
વસુક્ષાત=જમાઈધી
આપાદી=અહતી

અમદાવાદ=એ સાબર-
મતી નદીને કાંઠે છે
અહીંઆના ધેતી-
જેડા અને મરકી
વખણાય છે એનું
ખરું નામ અહમદ-
બાદ છે

પ્રવાહ=વહેણ

ખ્યાતિ=નામના

અધાપિ=હજી પણ

ઔરસ=મેળો

પાઠ ૪૦.

વરાળ=જાદુ

નિરંતર=હમેશાં

ઘટ=મડી

કુમસ=કુણીના જેવી

વરાળ; ઓસ; દવ

અકળ=કંડીના જેરથી

હવામાંની વરાળનું

પાણી થતું તે; ઠાર

મોતીઆ=મોતીના દાણા

જેવા ટપકાં

વાદળાં=વરાળનો જયો

કરા=મરકના ગાંગડા

આકાશમાંથી પડે તે

પાઠ ૪૧.

દેશ=ત્રણ ધલાકા અને

પ્રાંત મળીને થએલો તે

પદાડ=જમીનપર જે

મોટા ડુંગરા આવેલા

હોય તે

ભેગાં થઈ ગએલાં=મળી

ગએલાં

ટાય=શિખર; ઉપલો

ભાગ

સદ=વહાણના કુવાને

આધારે રહેલા કંતાન

કે દોટીના જે જાડા

કપડામાં પવન ભરા-

વાથી વહાણ બલદી

ચાલી શકે છે તે

સપાટી=હરકોઈ પદાર્થનો

ઉપલો ભાગ

આરપાર=એક છેડાથી

બીજા છેડા સુધી

તિલટી=વિરદ; સામી

પાઠ ૪૨.

વાર્ષિક=વરસની

મતિ=ચાલ;

વિશ્વાળ=વિસ્તીર્ણ;

લાંબા પહોળા

પીઠ=વાંસો

આર=મમરડાની વચ્ચે

લોઢાની અણીદાર

ખીલી જડેલી હોય તે

જોત=સળગતો; કાકડો

કિરણુ=સીધી લીટીમાં

પડતો પ્રકાશ

પાઠ ૪૩.

અગાસી=ચાણુ

કરાંડી=કપાસ, તુવેર

વજેરનાં સુકા છોડ

ખુપરા=ભોંયમાં દટા-

એલાં સુકાં ઢુંકાં

કંઠા=નીક; કાંસ

કાંસ=પાણી જવાનો

માર્ગ; નીક.

ટટી=ખડખડ

ખાતર=કોઈ ગએલો

કચરો વજેર

ખરીફ=ચોમાસામાં વ-
વાતાં ધાન્ય
વાવણી=રાપણી
કરપી=રાપડી; ખેતીનું
એક ઓળર
નીંદી=કમેડી
હોલી=લાગલાગટ વર-
સાદનું આવવું તે
નિરાંત=ચેન; સુખ
વળે છે=થાય છે
માફકસર=મેઘએ તેટલો
તીડ=ખેતરને નુકસાન
કરનાર તપખિરીઆ
રંગનું જીવડું
ધમાલ=ધામધુમ
રવિપાક=ચિઆળ પાક
ખળી=કણસલામાંથી
અનાજ છુટું પાડ-
વાની જગા
ચીરા=ફાટ; ચીરાડ
કડખ=જીવારના સુકા
સાંકા
સરકારધારાના=વસુલા-
તના; મહેસુલના

ધાગના=વેગના
શીતળ=ઠંડો
પાન=પાંદડાં
ખરે=મોંયપર પડે
કોડાળ=દ્વિદળ ધાન્ય
તંબોળ=પાન
ધરે=પહરે; ઓઢે
શાલ=ગિનનું કીમતી
વસ્ત્ર
તણ=ના
ભત્રી ભાત=સારી રીતે
ઉંડા જળ જાય=પાણી
સુપાઈ ઓછું થાય
પામે=આવે
પાન=પાંદડાં
કેસુડાં=કેસુડાનાં ઝાડનાં
ફૂલ
ગુણુવાન=ગુણુધારી;
ફાયદાવાળા
હોળ=પાણીની ટાંકી
પુવાર=જેમાંથી પાણી
ઉઘે ઉડે છે તે
અંદત=સુખડ, કેસર

વજેરને પાણીમાં ધસીને
લચકા જેવું બનાવે છે તે
લામ=લાગે
કોયલ=મધુર રાગનું
કાળા રંગનું પક્ષી
મીઠા બોલ=મધુર શબ્દ;
મીઠાં વેણુ
વણુતોલ=ધણોજ
ખાસું=મગ્ગનું; સાઈ
દુખાદુખ=દુખી ગએલી
ઉચારે=મેલે; માય
મલાર=એક રામનું
નામ છે
ચંપેલી } એક જાતનાં
જીવ } સુમધીદાર
જાય } સફેદ ફૂલ
ચંપા=પીળા રંગનું
સુમધીદાર ફૂલ
ભજા=સારાં
પુલાય=ખીસે
માટ=માટે
ચાખડીઓ=પાવડીઓ
હિંચોળા=હીંચકા
ખાટ=ખાટલા

સમજીતી-ટાઢની મોસમમાં ઠંડો પવન વાય, ઝાડનાં પાંદડાં ખરી પડે; ઘઉં, ગોળ, (શેરડી) કપાસ અને કડોળ પાકે, અને લોકો ટાઢથી શરીર ફાટે નહિ માટે શરીરે તેલ ચોળે અને પાન ખાય. (૧) ટાઢ વાય નહિ માટે લોકો શરીરે ડગલા પહેરે અને શાલ ઝોઢે, ગરીબ લોકોના ટાઢથી પગ અને ગાલ ફાટી જાય; એ ઋતુમાં (શિયાળામાં) શત ઘણી મોટી હોય છે અને દિવસ નાના (ટુંકો) થાય છે અને શરીરમાં સારી રીતે (સારો ખોરાક ખાવાથી) જોર આવે છે. (૨) ઊનાળામાં કુવા, વાવના પાણી ઉંડા જતા રહે છે-ઘટે છે અને નદી ને સરોવરના પાણી સુકાઈ જઈને ઝોછાં થાય છે, સઘળી વનસ્પતિને નવાં પાંદડાં આવે છે અને સારાં ગુણુગણાં કેસુડાંના ફૂલ પથ્થુ થાય છે. (૩) ગરમીની મોસમમાં હોજ, કુવારા અને આગ સારા લાગે છે, તેમજ ચંદન અને વીંજણા વહાલા લાગે છે; કારણ કે એથી ઠંડક વળે છે. કોયલ મીઠા ખેલ ખેલે છે અને તાપ ઘણોજ પડે છે. (૪) વરસાદની ઋતુ ઘણી મજની લાગે છે, દુનિયા પાણીમાં ડુબેલી દેખાય છે મતલબ કે બધેજ પાણી પાણી થઈ રહે છે; લોકો મત્તાર રાગ ગાય છે અને ખેડુતો ખેતરમાં વાવણી કરે છે. (૫) ચંપા, ચંપેલી, જીંઘ, જાય, અને ગુલાબનાં ફૂલ સારાં ખીસે છે. ચોમાસામાં સુખને માટે છત્રી, પાવડીઓ, હીંચકા ને ખાટલા વાપરે છે. (૬)

પાઠ ૪૪.	રાજ્યોનો જયો	પ્રાંત મળીને થએલો તે
ધલાકો=ઘણાં પ્રાંત;	નકશો=ગામ, શહેર કે	જિલ્લા=ઘણા તાલુકા
જિલ્લા અને એજન્સિ મળીને થએલો તે	દેશ વગેરેનો ચીત-રેલો નમુનો	મળીને થએલો કલેક્ટરના તામાનો ભાગ
એજન્સિ=નાનાં દેશી	દેશ=ઘણા ધલાકા અને	

પ્રાંત=ધણુ જિલ્લા, એ-
જનિસ અને સંસ્થાન
મળીને થએલો તે.
ગવર્નર=છલાકનો સૈાથી
વડો અધિકારી
રાજવહીવટ=રાજકારભાગ
મંડળ=સભા
ખાતર=માટે
વિભગ=ભાગના ભાગ

પાઠ ૪૫.

એકે સાદે=એકે અનાજે;
સાથે
મજલ=ટપ્પો
ધાડ=લુટારાની ટોળી
ધાસ્તી=ભય; બીક
એકલડોકલ=એકલા
ગભરામણુ=અકળામણુ
આણુદ=વડોદરા પ્રાંતમાં
નર્મદાકાંઠે જત્રાનું
સ્થળ છે.
સિદ્ધપુર=સરસ્વતી નદીને
કાંઠે જત્રાનું ઠેકાણું
છે. આમાં માત્ર શ્રાદ્ધ

કરવા લોકો જાય છે.
એમાં દાક્ષ ગાયકવાડનું
રાજ છે.

પાઠ ૪૬.

સરખામણી=મુકાબલો
ત્રાકેશ્ગાર=માહીતગાર
પ્રશ્ન=સવાલ
નગવડવાળાં=જોગવાઈ-
વાળાં
છા=દિગ; તાણુખ
ખાર=ખંડર; જ્યાં વ-
હાણો હતા મહે તે
હજીરો=કબર; રોજો
રોજો=કબર
દીવાદાંડી=વહાણોને ખડ-
કની ખખર પડે માટે
દરીઆમાં લૂચો મિ-
નારો કરી તેમાં ફરતો
દીવો રાખે છે તે
ટકશાળ=નાણું પાડવાની
જગા

ઝોદી=જ્યાં વહાણને સમા-
કરવામાં આવે છે તે
જગા; બાધેલી ખાડી

ભાગ ૩.

પાઠ ૪૭.

સાળું=ખૈરાંને પહેરવાનું
લાલ, લીલા, પીળા
વગેરે રંગનું લુગડું
ચપડો=પટો
સાવચેતી=ખખરદારી
આડું અવળું=આગળ
પાછળ
ભોક=છિદ્ર; કાણું
કસુર=વાંક; તકસીર
તૂણુનું=ભોકને કપડાના
જવા દોરા વડે ભરી
લેવું તે.
ખંડ=ઓરડો
ચીગડું=ફાટેલા લુગડા
પર જોડેલો કકડો.
કાપલા કુપલી=નકામા
પડેલા કડકા
સંમંહ=સંધરો
અંગુદી=સોય ન ભોકાય
માટે આંગળીએ ટોટી
જેવું પહેરે છે તે

વડ=ગત	પુલતું=ઢીલું	ગણી પેદા થાય છે તે
ઑટવું=વાળીને અખી- આ દેવા	મેળ=શુદ્ધિતઅંધ મે- ળવી દેવું તે	કિકળાટ=ધામ
ફાંટ=દૂર દૂર ટાંકા મારવા તે	ચીંદરડી=લાંબી પટ્ટી મગજી=કપડાને છેડે	ઉપજીના=ગરમી
પાઠ ૪૮.	ગોળ કોર દે છે તે	ઝાળ=આંચ
કંટાળો=અણુગમો; ત્રાસ	પાઠ ૫૦.	તીવવાહક=જલદીથી
વાદે=સરખામણીએ	આંકા=નિશાની; એધાણી	વહેવડાવનાર
પાલવે=પરવડે; બોજે	આંટી=દોરાતું ગોળ	મંદવાહક=નીમેથી વ-
ઑશિયળું=તાબેદાર	ચુંછળું	હેવડાવનાર
આંતરસેવો=કપડું લાંબું	કાંસકી=કાંસકીના ધા-	પાઠ ૫૨.
પડતું હેય તો જોષએ	ટના જડા કાગળપર	બળતણુ=માળવાના
તેટલું વળીને દોરો	દોરા વીંટાળેલા હેય	પદાર્થ
બરવો તે	છે તે; ચપડી; ચાપડું	અસર=જાગણી
આંટવે=આંટી ખવડાવે;	મહાવગે=અભ્યાસ; ટેવ	ધુણી=ધુમાડો
વટાવે	અખીઆ=પાસે પાસે	પાઠ ૫૩.
ફૂટેહ=જીત; જય	ને ઝીણા ઝીણુ ટાંકા	દુઝણું=દુઝતી ગાય
વાઢવાળી=ધારવાળી	દીધા હોય છે તે	ભેસો
પાઠ ૪૯.	તોછડી=નાની; ટુકડી	મોનાળ=માનું પિઅર
સાધન=સામગ્રી	ચાંપ=દાખવતો સંચો	કોઠીઉં=ઢોર બાંધવાની
તંગ=અંધએસ્તું નહિ તે	પાઠ ૫૧.	જગા.
વરે=અપે	ગરમી=ગરમ વસ્તુને	બાફણું=કપાસીઆ
દેખાવ=શોભા	અડકવાથી જે લા-	કાલાં, ગુવાર વગેરે
		ઢોરને ખવડાવવા
		માટે બાફે છે તે
		રઆરણુ=રઆરીની ભેરી

નીરી=નાખી
પાનો=આંચળમાંથી દૂધ
આવવા દેવું તે
સેર=ઝીણી ધાર
વટલોધ=તાંબડી
સેસો=દોહતી વેળા ગાય
• ફેદે નહિ માટે તેને
પાછલે પગે જે દોરડું
બાંધવામાં આવે છે તે
છટકપાડુ=ખસી જઇને
પાડુ મારવું તે
પાડુ=દોર પાછલા પગે
લાત મારે છે તે
સોતું=સાથે
ડબકાનું=છેલ્લી વારનું
સ્વાદિષ્ટ=અતિશય સ્વાદ-
વાળું; લહેજતદાર
ઉચી ગમ્મ=દૂધ દેતી
બધ થમ
ટંક=એક વખત
પાઠ ૫૪.
વલોણું=દહીંને વલોવ-
વાનું કામ
ગોરસું=દૂધ અધરકવાનું

વાસથ
રવેયો=વલોવવાનું
હથિયાર
નેતરાં=સુતરનાં પાતળાં
દોરડાં
ડેરા=જેના મધ્યમાં વાંસ
પગેવીને ગોળીના મોંને
બાધે છે તે; માંકડી
ઝટકા=દોરી પકડી અવ-
રનવર ખેંચવી તે
ધુમરડી=ચક્રર ખવડાવ્યા
દોણી=છાશ ભરવાનું
માટીનું વાસથ
સુથીઉં=ધાસ વગેરેનું
મોટી ઉંધણુ જેવું
ગોળ બનાવેલું તે
હાટીઉં=મંડારીઉં
પાઠ ૫૫.
તર=મલાધ
પુગણુ=પુરા
જીવન=જીવવું તે
વૃદ્ધિ=વધવું તે
ખુમચો=ટાટ; રકાખીના

ધાટની મોટી થાળી
અંધીરા=આતુર
અપારદર્શન=આરપાર
જોષ શકાય નહિ એવું
ટાટ=ખુમચો
ખુલાસો=સમાધાન
પાઠ ૫૬.
માખણુ=છાશ ઉપર
ધોળું અને ચીકણું
તરી આવે છે તે
ચીકટ=ચિમશવાળો ભાગ
નરી=એકલી
ધટ=ખડા
ચરખી=પ્રાણીઓના
શરીરમાંથી ધી જેવો
પદાર્થ નીકળે છે તે.
પાઠ ૫૭.
કદોધ=સુખડીઓ;
મિઠાઇ બનાવનાર તથા
વેચનાર
ટડો=સોમો ભાગ
પોષણુ=વધારવું; ઉછરવું
બોદાવું=ફૂગવું; કહોવું

પાઠ પટ.

ધામ=ઉકળાટ

સામટા=એકદમ

બનાવટી=જોડી કાઢેલી

છેદ=સ્વર્ગનેા રાગ;

દેવતાઓમાં જે મુખ્ય તે

મુગટ=શિરપેચ

હઠ=જમાવ

ફરજ=ધર્મ

ચોપદાર=છડીદાર

આણ=હુકમ

નોખત=નગાર

સબ=તૈયાર

વાચા=મોલવાતું બાન

ખડી=કબી

કર્તવ્ય=કામ; ફરજ

છીપે=મટાડે; દૂર કરે

કોકા=આને ડોકાણે લોટ

જેવો ભૂકો વાપરે છે

તે; તાડની જતના

એક ઝાડનાં ખીનો

ભુકો

છેદીને=કાણું પાડીને

પંકિત=હાર; ઓળ

અમૃત=મીઠું

સાખ=આંખ પરજ

પાકવા આવેલી કેરી

નિર્વાહ=ગુજારો; ગુજરાન

પાઠ પટ.

નમન કરવું=નમવું

કાટ=મ્રમારત બાંધવામાં

વપરાતાં લાકડાં

નાંચી=એકઠું કરી

મુખાન=એવકુદાહ;

નાદાની

સોસવું=વેદવું

રાડું=જીરારનો સુકો

સાંડો

નાતો=સંબંધ

દાવો=હક

ખોટ=તંગાસ; તંગી

પુષ્ટિકારક=જોર આપનાર

છૂટ=રજા

ઉત્પત્તિ=પેદાસ

વેલો=ભોંયપર પથરાતો

છોડ

ખડાં થયાં=કિભા થયાં

વાપર=વપરાશ

કોળા = જે કાડવાળું

અનાજ; મગ, ચણા

વગેરે

હિસાબ=ગણતરી; ગણના

ગરજ સારે છે=કામ

બળવે છે

બરખાસ કરી=બંધ કરી

પાઠ ૬૦.

કાળાણ=ખંત

કોકડાં=ગુચળાં

કુંખ=ડાંખળી

વસંત ઋતુ ફાગણ ને

ચૈત્ર મહીનો

કારી=ખુંદ

લજ્જતદાર=સ્વાદિષ્ટ;

સ્વાદ આપે એવી

પુંડું=પડ

પાઠ ૬૧.

આધારણ=ખૂંખ ઉકળતું

પાણી; આધણ

પુડો=પડ

સદ્ગતી=માફક આવતી
ટેવ=આદત

પાઠ ૬૨.

ગળપણુ=મિહાશ
વાઢ=શેરડીનું ખેતર
કોલુ=શેરડી પીણવાનો
સચો

રિવાજ=મારો
શુદ્ધ=ચોક્કસ; સ્વચ્છ
રસી=શેરડીના રસને
ઉકાળવાથી જે મેલ
ઉપર તરી આવે છે તે
મરકો=માખણુ
અણુગમે=નાપસંદગી
ખીટ=વિજ્ઞાયતી લાલ કંદ
પતરાંપતરાંવાળી=જેમાં
પતરીઓ એટલે પડ
દેખાય તેવી

પાઠ ૬૩.

ભાત=રાંધેલા ચોખા
ડાંગર=છોડવાળું ભાત
પંખાળી=પાંખોવાળી
ત્રાંખાસાળ=તાંખાના

રંગની લાલ ડાંગર;
પાણુસાળ
સાળ=ડાંગર
મંગાળીઉં=અમલ પંગા
ળાથી આવેલું
સુખળું=ખી ઉપરની
પતળી અણીદાર સળી
કાનમ=મહી અને નર્મદા
વચ્ચેનો ભાગ; ભરચ
જિલ્લો અને તેનજીકનો
ગાયકવાડી મુલક

પાઠ ૬૪.

નિભાવ=ગુજારો; નિર્વાહ
મેદો=પરસુદી
રવો=નાણાદાર ધઉનો લોટ
ભાલ=ધોળકા તથા
ધંધુકાનો પશ્ચિમ
ભાગ અને કાઢિઆ-
વાડનો કેટલો ભાગ
આરાઈટ=એક જાતના
છોડના કંદનો લોટ
સતવ=કસ

પાઠ ૬૫.

વિચિત્ર=તરેહવાર;

નવાઈ જેવું
સુદ્ધાં=સાથે
વણુસાદોડી=દોડીની
એક જાત
ગમ=જમરખ
કુંગળી=કાંદા
છૂટે છે=ઝરે છે.

પાઠ ૬૬.

ભાળ=ખોળ; પતો
કળા=યુક્તિ; હુન્નર;
ઉંધી=અવળી; ઉલટી
ઉંધીઉં=ઉંધીઉં
ઓળો=શેકેલ લીલા ચણા
દોડળાં=ધડાં

પાઠ ૬૭.

ખિમાર=માંદા; રોગી
સંધરણી=વારે વારે
ઝાડો થવાનો રોગ
મરડો=પેટમાં દુઃખીને
ઝાડો થવાનો રોગ
અરચી=અભાવ; અણુ-
ગમે
મધુર મધુર=ચોડું ચોડું

એસુમાર=ધણીજ	કટકો છે તે; પિતાશય	છારી=પડ
ગંદકી=ગેઝવાડ	પડખે=આગુએ	આવરદા=આયુધ
આળું=મથાળું	આંતરડું=ગુંછળું વળેલો	અડાયાં=છાણ સુકામને
ભર=ગીચ; પાસે પાસે	દોરડા જેવો પેટનો	ખનેલા તે
ખિમારી=રોગ; મંદવાડ	ભાગ એ જઠરની	મંજન=માંજવા કે સાદ
જળજર=રડાસ	નીચે ડાખી બાગુ	કરવાની વસ્તુ
મરી=પત્ની; ઉતરી	પર છે	અવાળું=દાંતના પિડિયા
ઓછુંવતું=થોડું થણું	પેટું=પેટની નીચેનો ભાગ	કળુસામ=ખાંખામ
કોદ=દોર બાંધવાની	ખાસ=જુદું	ઉલ=જીભ ઉપર વળગેલું
જગા	વાટે=રસ્તે	વાસી થુંક
વિદાય ચમ=ગમ	પેટ=ઉદર	ખોડો=ઉખરેલી ચામ
પાઠ ફટ.	જઠર=પાચન થવા માટે	ડીની મેલી રજ
એ ખોલ=થોડું	પેટની ડાખી બાગુએ	વતડવાની=ખંજવાળવાની
અવયવ=ભાગ	ખોગમ ભરવાની કોથળી;	નખીઆં=નખ વડે ખં
ક્રિયા=કામ	હોજરી	જવાળથી ગુમડાં જેવું
માહીતી=જાણ; ખબર	લાગણી=અમર	થાય છે તે
નાજુક=કોમળ	જુસ્સે=મનનો કિભરો;	દાંત કરવી=કાંસકીના
મગજ=મગજનો દાખડો	લાગણી	દાંતામાં ખડખડી
રક્ષણુ=મયાવ	પાઠ ફટ.	દોરી ગુંથવી અથવા
ફેફસાં=શ્વાસોશ્વાસની	સ્વચ્છતા=ચોક્ખાઈ	ડાંગરના દાણા ધાલી
દીપ્તિયો	આરોગ્ય=તંદુરસ્ત	તે વડે માથું ઓળવું તે
હૃદય=દેહની ટાંકા	ખસ=ઝીણી ફેલી	લીખો=જૂ, માકડ વગેરેનાં
કાળજું=પેટની જમણી	દાદર=દરાજ	છેડાં
બાગુએ માંસનો મોટો	ભયંકર=ગંભીર	

મથાવટી=લુગડનો

માથાપર ઓઢવાનો
ભાગ જે ચીટકાય
છે તે

લટીઆં=લાંબા નિમા-
ળાનો ઝુમખો

અંખોડો=ચીઓ પો-
તાના માથાના વાળ
ઓળીને માથા પછ-
વાડે તેની જે ગાંઠ
વાળે છે તે

લટ=લાંબા નિમાળાની
ગુચ્છ

ટાલ=માથાના જે ભાગ
પરથી વાળ જતા
રહ્યા હોય તેટલો ભાગ
સંભવ=આશા

પાઠ ૭૦.

નાડી=હાથના કાંડા
આગળની શિરા કે
જે વડે લોહીની ગતિ
તથા રોગ સમજાય
છે તે

જઠરાગ્નિ=પેટની ગરમી
એંજન = વરાળ પેદા
કરીને ગતિ આપનારો
સંચો

પાઠ ૭૧.

મેળાપ = સમાગમ; મ-
ળવું તે

અંશ=ભાગ
મરમ=રાખ; ખાખ

ગુસ્સે=ક્રોધ
વેગ=ગતિ; ચાલ

કુખ=મગલ

પાઠ ૭૩.

ખખોલ=ખાડો
પિત્તાશય=પિત્ત બેગું
થાય છે તે જગા

જઠર=ખોરાક પચાવ-
નાની મુખ્ય ઈંદ્રિય

અત્રનળી=જે વાટે
ખોરાક પેટમાં જાય
છે તે નળી

માંસપિંડ=માંસનો લોચો
પિત્ત=લિલાશ પડતો

પ્રવાહી પદાર્થ
લાળ=ચીકણું થુંક
ઉલટી=ઓઢારી; વામીટ
કાળીઓ=આસ

શીરા=ઝીણી નસ
દૂધ=પ્રવાહી
શેષ=ખાહી
મળ=મેલ; નરક

પાઠ ૭૩

વર્ષ=મત
સુસ્ત=આળસુ
સહીસલામ = સ્નેહ મકુચળ
તાર=તાંતણા

જળું=ફાંદો
કાશોટો=પતંગીઆને
રહેવાની લાંબી ગોળ-
દડી

ગોટી=દડી
કાકડી=તરાકના ઉપર
શંકુ આધારે વોટાબેલું
જે સુતર તે

મ્હૈસુર=દક્ષિણ હિંદુસ્તા-
નમાં એક દેશી રાજ છે

યુક્તિસર=તજવીજથી
સાળ=કપડાં વણવાનો
સંચો

પોશાક=લુગડાં

ટકાકિ=મજબુત; ધણો

વખત ચાલે એવા

પાઠ ૭૪.

વેણુ=કપાસનો છોડ

કપાસીઆ=કપાસનાં બી
જિન=કપસ લેઢવાનો
સંચો

ચરખો=કપાસમાંથી

કપાસીઆ તથા રૂ

ગુદું પાડવાનો સંચો

માદલાં=ગોદડાં

પુણીઓ=રેના ગાળાનો

વેંતેક લાંબો ને આં-

ગળી જેટલો જડો

એવો જે આકાર

કાંતવા માટે તૈયાર

કરેલો તે

રેંટીઓ=સુતર કાંતવાનો

સાદો સંચો

વાટા=ગોળ આકારની

લાંબી પુણી

વણુકર=વણુવાનું કામ

કરનાર

તાંતણો=તાર

પાઠ ૭૫.

ઝોઢો=ખળદને ઝોઢો-

ડવા સાર સીવેલું કપડું

રૂવાંટી=કુમળાં અને

છેક ઝીણા વળ

ધટ=ખડા

ગીચ=પાસે પાસે

ઉઝરડા=કાપા; ધસરકા

લાજમર્યાદા=આખર

અને અદ્ય

મરજાના=અદ્ય; મર્યાદા

કુદરની=ધ્વિર તરફથી

મળેલી

પાઠ ૭૬.

રમાડ=મોં સાફ કરવા-

નો કકડો

પ્રવેશ કરે=દાખલ થાય

હીકળ=કડી

સુતરાકિ=સુતરનું બનેલું

ઉકળાટ=ધામ

કરકર=ખરખચડું

ખાળે=અટકાવે

સુજની=રમઘ

પાઠ ૭૭.

ગરમાવો=ગરમી; હુંફ

ઝેગ=ઝેબા

અકારા=અણુગમે આપે

એવા

લૂ=ગરમ હવાનો ઝપાટો.

મંદવાહક=ધીમેથી

વહેવડાવનાર

તીવ્રવાહક=જલદી

વહેવડાવનાર

ગરબ=કામ

સારતાં=મમવતાં

પોમ=રૂવાંટી જેવું

કપડાં પર હોય તે

પાઠ ૭૮.

પ્રુઅડ=ગદી

સાવરણી=ચુતારો

પરસાળ=ધરમાં પેસતાં

પહેલો ઝોરડો આવે

છે તે

વહીઓ=દર; આકાં.	પાઠ ૮૦.	ધારતી=ખીક.
છજ=છાજ.	માત્ર=ફક્ત	ગૂમ થવાથી=જતી
ખેર=ઝીણી રજ.	અંગ=શરીરનો ભાગ.	રહેવાથી; દેખાતી
ઉઘામીને=ઉંચકીને.	મોજથી=આનંદથી.	અંધ થવાથી,
પાઠ ૭૯.	શ્વાસ=દમ.	ટળી=મટી; દૂર થઇ.
અહણુ=સૂર્ય ચંદ્રના	પોપણુ=ગુજરાન; ગુજરો	ગુંગાટ=અકળામણુ
મિંબપર પડતી પૃથ્વીની	સાદું=હલકું	ઠેકરો=કુદકો.
છાયા.	માંસાહારી=માંસ ખાનાર	ચેન=સુખ.
આંગણુ=આરણ્ય આ-	સેવાળ=લીલ.	લપલપાવીને=બહાર
ગળની જગા.	ટીશી=કુંપળ; પાંતરાની	કાઢીને.
ઓઢલી=હીં પણમાં	કળી.	ગોળો=પિંડો.
અંગુઠેથી પાડવામાં	રખેને=કદાચ.	ભવ=અવતાર.
આંવતી નકશી.	જીવહિંસા=હત્યા; જીવને	રમુજી=ગમત આપે
અલગ=એલાયદી; જુદી	મારવો તે.	એવી.

એસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કોં કૃત.

અર્થની નોટો

ખાળવર્ગની નોટ એ આના જેમાં:—મૂળાક્ષર શિક્ષણ, એ રીતે મૂળાક્ષર લખવાનો ક્રમ, એ અક્ષરના શબ્દો, ત્રણ અક્ષરની શબ્દો, બારાખડી, આંક, ભાગ ૧ લાના અર્થ, ભાગ બીજા ના અર્થ, ગીત અને કવિતાની સમજૂતી, ડબ્બેલ્સની ફિલ, પોતાની જગાએ જતી વખત ખોલવાની ફિલ, ઘેર જતી વખત ખોલવાની ફિલ, એકથી પાંચ સુધી ઉમેરવા તથા બાદ કરવા વિષે પાઠ, સરવાળાના કોઠા, બાદબાકીના કોઠા; દડાની રમત વગેરે.

પહેલીના અર્થ અઢી આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠનો સાર, અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, ડમ્બેલ્સની ફિલ વગેરે.

બીજીના અર્થ ચાર આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળ, પાઠવાર અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, ડમ્બેલ્સની ફિલ વગેરે.

ત્રીજીના અર્થ પાંચ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળના સવાલ, પાઠવાર અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, કડાંની ફિલ વગેરે.

ચોથીના અર્થ સાડાસાત આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, તમામ પાઠના સવાલ તથા સાર, અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર મુંબઈ છલાકાની ભૂતળ, ફિલ વગેરે.

પાંચમીના અર્થ આઠ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, વ્યુત્પત્તિ, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, અપૂર્ણાંકના નિયમો, ખ્રિશ્ચિય હિંદના રાજકીય ભાગ વગેરે.

છઠ્ઠીના અર્થ નવ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬ બંને રીતે, કવિતાનો અન્વય, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર વગેરે.

સાતમીના અર્થ દસ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬ બંને રીતે, કવિતાનું વિવરણ-સ્ફુરીકરણ, પાઠના સવાલ, કવિતામાં આવેલા ભક્તોની ઓળખાણ વગેરે.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લાના અર્થ ૪ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૨જાના અર્થ ૫ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૩જાના અર્થ ૭ આના

ત્રિવેદી વાચનમાળા સાતે પુસ્તકોના અર્થો તૈયાર છે

છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર-મુરત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. ફત.

લોકપ્રિય થઈ પડેલી અર્થની નોટો.

બાળવર્ગની નોટ	૦-૨-૦	પાંચમીના અર્થ	૦-૮-૦
પાંચમીના અર્થ	૦-૨-૬	છઠ્ઠીના અર્થ	૦-૬-૦
ત્રીજીના અર્થ	૦-૪-૦	સાતમીના અર્થ	૦-૧૦-૦
ત્રીજીના અર્થ	૦-૫-૦	સુરત શહેરનો નકશો	૭૫૫ છે
ચાથીના અર્થ	૦-૬-૬	ચોર્યાસી તા. ૦ નકશો	૦-૪-૦
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક	પહેલાના અર્થ	૦-૪-૦	
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક	બીજાના અર્થ	૦-૫-૦	
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક	ત્રીજાના અર્થ	૦-૬-૦	

—: બીજા ધોરણ માટે :—

અંગ્રેજીનાં મનોયત્ર પાંચ આના. ફત.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક.”

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક પહેલાનો ત્રણ આના.

બાળવર્ગની	૦-૨-૦	ત્રીજી ચોપડીના	૦-૩-૦
પાંચમીના	૦-૨-૬	ચાથી ચોપડીના	૦-૪-૦
ત્રીજી ચોપડીના	૦-૩-૦	પાંચમી ચોપડીના	૦-૪-૦

મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા જા આના.
હિંદુસ્તાનની સાં ભૂગોળની ” ૪ આના.

કર્તા:-છગનલાલ મોતીરામ શાહ, શાહપોર-સુરત.

